

Un „caracter nedefinit” într-o societate în schimbare: hatmanul Constantin Paladi-Bogdan († 1831)

Mihai-Cristian AMĂRIUȚEI*

Spre sfârșitul deceniului al patrulea din secolul al XIX-lea, Constantin Paladi-Bogdan a fost, potrivit mărturiilor vremii, unul dintre candidații favoriți la tronul Moldovei. Pentru deslușirea chipului prin care un personaj cu o biografie scurtă și „agitată”, aproape ignorat în literatura de specialitate¹, a ajuns în această postură, consider utilă o schiță monografică a hatmanului, urmând, pe cât posibil, o analiză pe două planuri.

În primul rând, voi expune elementele esențiale ale „tabloului de familie” în care se plasează hatmanul Paladi², precum și etapele ascensiunii sale politice. Cercetarea *familiei/famiilor*³, precum și a *clanului*⁴ care acționează în interesul unui membru lămurește modul în care se proiectează interesele de grup în planul politicii de stat prin intermediul unui reprezentant, cel mai bine plasat la un

* Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română, Filiala Iași; mihai.amariutei@gmail.com.

¹ Cunosc doar două lucrări dedicate hatmanului Paladi: Zamfira Pungă, *Contribuții la biografia hatmanului Constantin Bogdan Palade*, în „Buletinul Muzeului Militar Național”, serie nouă, nr. 1/2003, partea a II-a, p. 322-327 (valorificare de etapă a unui capitol din cercetarea doctorală încheiată cu teza *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 2006); Aurica Ichim, *Din corespondența hatmanului Costandinică Palade. Scrisori despre casă*, în „Monumentul”, IX, 2007, p. 209-215.

² Segment al logicii cercetării istorice validat de sugestii venite și din alte domenii de cunoaștere, precum cercetarea psihanalitică: „Noi, clinicienii, am descoperit în anii din urmă că nu putem desprinde istoricul unui caz din contextul istoric general, după cum, simetric, este de presupus că, atunci când istoricii încearcă să separe logica evenimentului istoric de biografiile individuale cu care acesta se intersectează, unele probleme istorice de importanță vitală rămân necercetate” (Erik H. Erikson, *Psihanaliză și istorie. Tânărul Luther*, traducere din limba engleză de Dara Maria Străinu, verificarea traducerii: Dragan Stoianovici, București, Editura Trei, 2001, p. 13-14).

³ „Descendenții în linie masculină ai unui personaj, purtători ai aceluiași patronim sau ai unor patronime diferite în ramuri diferite”; vezi Ștefan S. Gorovei, *Clanuri, familii, autorități, puteri (Moldova, secolele XV-XVII)*, în AG, I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 89.

⁴ „O colectivitate mai largă, formată din acești descendenți în linie masculină, din urmașii prin femei ai aceluiași personaj, din membrii unor familii înrudite prin cumnăție sau alte descendențe comune; toți aceștia acționează solidar, indiferent de pătura căreia îi aparțin în cadrul boierimii” (*ibidem*).

moment dat, pe baza puterii economice și a calităților personale ale acestuia (așadar, în virtutea *puterii* și *autorității*⁵ dobândite/gestionate de familie/clan).

În al doilea rând, valorificarea unor surse documentare inedite evidențiază integrarea familiei Paladi într-o rețea de conexiuni întinsă de la Constantinopol la Sankt Petersburg, formată în cadrul contextului regional în permanentă schimbare. Imperiul Otoman cunoaște o recalibrare a relației centru – periferie (cu marje noi de mișcare pentru personaje, instituții și relațiile dintre acestea⁶), iar Rusia profită de noua conjunctură pentru impunerea intereselor proprii. Astfel, alături de potențialitățile planului „intern”, rețelele de influență introduc în ecuațiile politice elemente noi, de natură să schimbe percepții și traiectorii.

Două vechi familii boierești: Bogdan și Paladi

Prin părinții săi, Constantin Paladi cobora din două familii importante ale Moldovei⁷. Pe linie paternă, hatmanul era „născut Bogdan”⁸, așadar dintr-o „veche familie boierească”, ridicată la dregătorii din răzeșimea vrânceană în ultimul pătrar al secolului al XVI-lea, iar „de atunce până acu au fost tot mari”⁹. Străbunicul, Ioan Bogdan mare logofăt, a fost unul dintre boierii de frunte ai secolului al XVIII-lea, slujind în cancelaria țării sub domni din familiile Mavrocordat, Ghica, Racoviță și Callimachi. Prin căsătoria cu Bălașa, fiica lui Dumitrașcu Racoviță (fratele lui Mihai vodă Racoviță) și a Ilincăi, fiica marelui spătar Mihai Cantacuzino din Țara Românească, logofătul Bogdan a asigurat urmașilor conexiunile necesare accederii acestora la marile dregătorii ale țării, dar și baza materială care să le susțină poziția¹⁰. Bunicul, Manolache mare vornic,

⁵ „Prin *putere*, voi înțelege capacitatea de a dirija sau influența mersul treburilor publice datorită deținerii unor pârghii în aparatul de stat. Iar prin *autoritate* voi înțelege aceeași capacitate de a dirija sau influența treburile publice, dar întemeiată pe alte criterii: puterea economică pe care o dădea stăpânirea pământului, valoarea morală ori de altă natură a unui personaj, înrudirile și acțiunea unitară, solidară a clanului” (*ibidem*, p. 90).

⁶ În această perioadă, „the Ottoman polity experienced a turn from a vertical empire, in which the imperial elite sustained claims to power through a hierarchical system, to a horizontal and participatory empire, in which central and provincial actors combined to rule the empire together” (Ali Yacyioglu, *Partners of the Empire. The Crisis of the Ottoman Order in the Age of Revolution*, Stanford, Stanford University Press, 2016, p. 2).

⁷ Gheorghe Ghibănescu, *Acte genealogice cu privire la familiile Paladi și Bogdan: o spiță și o pisanie*, în AG, anul II, octombrie-decembrie 1913, p. 245-252.

⁸ C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, III, ediție îngrijită de Victor Leahu, Iași, Editura Junimea, 1973, p. 119.

⁹ Paharnicul Costandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane. Boierii moldoveni*, text ales și stabilit, glosar și indice de Rodica Rotaru, prefață de Mircea Angheliescu, postfață, note și comentarii de Ștefan S. Gorovei, București, Editura Minerva, 1973, p. 21-22 și n. 10.

¹⁰ Mihai-Bogdan Atanasiu, *Din lumea cronicarului Ion Neculce. Studiu prosopografic*, cuvânt înainte de Ștefan S. Gorovei, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2015, p. 158-163. Testamentul său din 16 iulie 1762 lasă descendenților, ca o datorie de urmat, respectarea tradiției (păzirea dogmelor „Bisăricăi Răsăritului. Nici cum să nu lunecați la filosofie lumei aceștie”) și a valorilor de familie: „pe toți cei mai bătrâni ai neamului vostru să-i cinstiți, atât cât la toate cele ce ar hi de folosul și cinstea voastră să-i și ascultați” (I. Tanoviceanu, *Viața și diata marelui logofăt Ioan Bogdan*, în „Noua Revistă Română”, I, 1900, nr. 3, p. 133).

a fost decapitat în 1778, din porunca domnului Constantin Moruzi, bănuț fiind că a căutat să obțină domnia pentru sine¹¹, întâmplare rămasă în memoria descendenților¹². Căsătoria cu Maria, fiica lui Ilie Costache și a Aniței Sturza, a adăugat la înrudirile familiei legături noi și statornice. Tatăl hatmanului Paladi a fost Gheorghe Bogdan, fiul vornicului Manolache, care prin căsătoria cu Anastasia, fiica marelui logofăt Constantin Paladi și a Ilenei (Ilinca) Costache¹³, a intrat în una din familiile ce-și dezvoltase, vreme de un veac, rădăcini adânci și puternice în pământul Moldovei¹⁴.

Prin această însoțire, Bogdăneștii își uneau patrimoniul și influența cu cele ale Pălădeștilor, construite temeinic de cei din urmă de pe la mijlocul secolului al XVII-lea¹⁵. Vistiernicul Paladi, „om de casă” al lui Vasile Lupu, se căsătorise în Moldova, la fel precum vor face copiii săi, în mediul elitei politice¹⁶, acceptând și folosindu-se de sistemul distribuirii dregătoriilor, cu respectarea ierarhiei și a rețelelor de solidarități cunoscute și acceptate de clasa conducătoare¹⁷. În acest chip, familia Paladi a exercitat „un cvasimonopol asupra dregătoriei de mare vistiernic vreme de aproape un secol”: Toader Paladi, fiul vistiernicului

¹¹ *Famiiliile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, I, coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, București, Editura Simetria, 2004, p. 582, 586.

¹² „Și așa s-au săvârșitu / Bogdanu cel învățatu și multu vestitu” (*Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII-XVIII)*), studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Editura Academiei RSR, 1967, p. 197-220).

¹³ Zamfira Pungă, *Considerații pe marginea originii și evoluției familiei boierilor Palade până în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Europa XXI”, XI-XII, 2002-2003, p. 84-86.

¹⁴ *Famiiliile boierești din Moldova și Țara Românească*, I, p. 585.

¹⁵ „Vechimea familiei de 180 ani”, după cum se făcea socoteala în *vidomostia* din anul 1829 (Alexandru V. Perietzianu-Buzău, *Vidomostie de boierii Moldovei aflați în țară la 1829 (II)*, în AG, I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 290). Dimitrie Cantemir include pe „Paladiеștii, greci”, între familiile de vază ale Moldovei (*Descrierea Moldovei*, traducere după originalul latin de Gh. Guțu, introducere de Maria Holban, comentariu istoric de N. Stoicescu, studiu cartografic de Vintilă Mihăilescu, indice de Ioana Constantinescu, cu o notă asupra ediției de D. M. Pippidi, București, Editura Academiei RSR, 1973, p. 283). Pe la începutul secolului al XIX-lea, tradiția familiei se raportează la o moșie „Palati”, aproape de râul Vardar (Iancu M. Codrescu, *Notiția genealogică despre familia Pălădeștilor*, în „Buciumul român”, III, 1881, p. 535).

¹⁶ „Cette exogamie «ethnique» correspond à une homogamie d'ordre socio-politique. Les alliés autochtones choisis par les allogènes appartiennent très souvent à des familles hautement placées, ce qui devait correspondre au statut récemment obtenu par les Levantins sous la protection de leurs patrons” (Radu G. Păun, *Stratégies de famille, stratégies de pouvoir: les Gréco-Levantins en Moldavie au XVIIe siècle*, în *Social Behaviour and Family Strategies in the Balkans (16th-20th Centuries)/Comportements sociaux et stratégies familiales dans les Balkans (XVIe-XXe siècles)*. Actes du colloque international 9-10, juin 2006, New Europe College Bucarest, volume coordonné par Ionela Băluță, Constanța Vintilă-Ghițulescu, Mihai-Răzvan Ungureanu, București, New Europe College, 2008, p. 23, 30).

¹⁷ „Parfois, leurs compétences et leur fidélité furent appréciées et mises en valeur par les princes, d'autres fois ces liens de service furent renforcés par des relations de parenté et d'alliance. Dans tous les cas, ils contribuèrent d'une manière sensible à construire et à faciliter une carrière” (idem, *Les grands officiers d'origine gréco-levantine en Moldavie au XVIIe siècle. Offices, carrières et stratégies de pouvoir*, în RESEE, XLV, 2007, nr. 1-4, p. 175).

Ion Paladi și al Nastasiei (sora lui Mihai vodă Racoviță), era legat prin diverse forme de înrudire cu majoritatea marilor familii boierești¹⁸.

Începând cu ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, Pălădeștii își extind relațiile în Rusia imperială. La 4 decembrie 1774, Piotr Rumianțev dă o scrisoare de recomandare către autoritățile otomane și rusești ca, în baza tratatului de pace, să înlesnească marelui paharnic Constantin Paladi călătoria ce va face, cu tot avutul său, în Rusia; adaugă un certificat pentru slujbele acestuia ca fost ispravnic de ținutul Bacău și apoi membru al Divanului, cerând pentru el recompensă imperială¹⁹ (mărturiile colaborării cu administrația militară rusă din vremea războiului ruso-otoman fiind adunate și păstrate cu grijă de familie). Maria Paladi, fiica vistiernicului Toader, a fost căsătorită cu Arghir Bostangioglu²⁰, implicat în treburile țării, mai întâi la Constantinopol, apoi în Moldova, încă de sub domnia Callimachi²¹; în vremea administrației militare ruse din anii 1768-1774 este mare postelnic, obținând de la Rumianțev recomandări ce-i sunt de folos în călătoria îndelungată pe care o face în Rusia, la Kiev, Moscova și Petersburg, împreună cu sora sa, Sofia, și tot avutul lor. Bogata corespondență, în limba greacă, din anii 1775-1778, cu soția (rămasă în țară) și cumnatul Constantin Paladi, dezvăluie poziția importantă pe care o are în preajma curții țarinei (la un moment dat, avea temeuri să creadă că va fi numit consul general la Iași) și legăturile stabilite cu mediul politic și de afaceri de acolo²². În ultimele două decenii ale secolului al XVIII-lea, Pălădeștii poartă corespondență cu mari

¹⁸ „Prin soția sa, Anița, era înrudit cu familia domnească a Cantemireștilor, iar prin căsătoriile copiilor săi și-a creat o întinsă rețea de înrudiri în Moldova sau chiar dincolo de hotarele ei, la Constantinopol și în Muntenia” (Mihai Mirza, *Revolta boierilor moldoveni din vara anului 1750: reconstituire factologică, ipoteze, semnificații*, în Cristian Ploscaru, Mihai-Bogdan Atanasiu (ed.), *Elitele puterii – puterea elitelor în spațiul românesc (secolele XV-XX)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2018, p. 267-268, 275). Copiii săi (Maria, Smaranda, Ileana, Catrina, Zoița și Constantin) s-au căsătorit în familii precum Bostanoglu, Cantacuzino, Sturza, Razu, Ruset, Catargiu, Costache (Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, p. 51-53).

¹⁹ AN-Iași, Documente, 436/59 și 60.

²⁰ În unele documente ale vremii este pomenită ca „postelniceasa Maria Pălădoia Arghiroaia” (N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, VI, București, Stabilimentul Grafic I. V. Socec, 1904, p. 46, 49; XVI, București, 1909, p. 216-217, nr. 104).

²¹ Idem, *Documente privitoare la familia Callimachi*, I, București, Institutul de Arte Grafice și Editura „Minerva”, 1902, p. CV, CXLVIII, 457, nr. 99; II, București, 1903, p. 187, nr. 75; Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, VII, Iași, Tipografia „Dacia”, 1912, p. XXVIII, XXXI; Paul Păltânea, *Știri inedite despre familia domnitorului Antioh Cantemir (III)*, în AII, XXVIII, 1991, p. 385-387; Zamfira Pungă, *Considerații pe marginea originii și evoluției familiei boierilor Palade*, p. 89.

²² AN-Iași, Documente, 436/67-107. Pe lângă chestiunile mărunte, de familie, scrisorile trimise în țară de fostul postelnic vorbesc în detaliu despre afaceri cu blănuri și cercul său de cunoștințe (apar des menționați Mihail Cantacuzino, Grigori Potemkin și Piotr Rumianțev, cu care ia masa). A fost primit de țarină, care îi dăruiește 800 de robi. Nu se mai poate întoarce în Moldova (turcii știu că este rus și acum nu poate să treacă la turci), astfel că, la 10 mai 1775, îi scrie soției la Iași pentru a o convinge să vină alături de el (Măriuța să lichideze averea din Moldova: „Se știe că fără parale nu poți merge nici în Rai!”): „[...] încercăm viața în Rusia un an-doi și dacă nu ne convine plecăm unde dorim. Eu am ajuns acum boier rus din supus turc și nu pot să mă fac din nou postelnic sau căminar [...]. A fi boier în Rusia înseamnă să nu te temi decât de Dumnezeu și de împărăteasă”. Speră, totuși, să obțină de la Constantinopol hatîșerif ca să-și păstreze satele din Moldova.

negustori, patriarhul de la Ierusalim și călugării athoniți de la mănăstirile Vatoped și Ivir, oglindă a întinselor relații construite în timp.

Primele dregătorii: „boierii și epistasi potrivite”

În acest mediu s-a născut, pe la 1792, Constantin, care primește la botez numele bunicului matern, naș fiindu-i Grigoraș logofăt la Mitropolie. Orfan de mamă la doar doi ani și jumătate, este înfiat de bunicii Pălădești. Testamentul vornicului Constantin Paladi, din 16 aprilie 1794, stipulează: „Îndatoresc pe numitul nepot ca, în viața lui cât și a clironomilor săi, parte bărbătească să numească cu numele niamului meu, adică cu porecla Palade”²³. Și nepotul Constantin a purtat toată viața numele Paladi, cu care s-a semnat, românește (fig. 1) și grecește (fig. 2), „adaosul” de Bogdan (înainte sau după Paladi) fiind însă folosit, uneori, de contemporani²⁴.

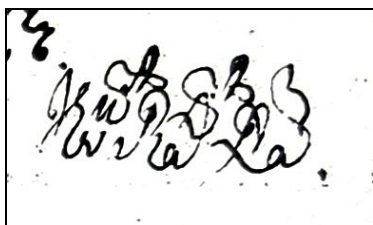

Fig. 1. Semnătura românească a hatmanului Constantin Paladi (scrisoare din 1819).

Sursa: AN-Iași, Documente, 413/109.

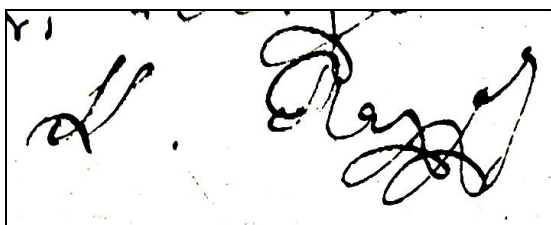

Fig. 2. Semnătura grecească a hatmanului Constantin Paladi (scrisoare din 1824).

Sursa: AN-Iași, Documente, 436/247.

Pe lângă nume, Constantin Paladi primește și întreaga avere, deloc puțină, a testatorului (moșii, cârciumă și dughene, o casă în Iași, ce nu era încă gata în momentul redactării testamentului), administrată de bunica Ilinca, epitropi fiind mitropolitul, amândoi episcopii țării și egumenul mănăstirii Slatina²⁵.

²³ Gh. Ghibănescu, *Testamentul vornicului Constantin Paladi și al soției sale Ilinca Costachi*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare”, XXVI, 1915, nr. 9-10, p. 246.

²⁴ Între prenumerații unor tipărituri grecești din Iași regăsim pe hatmanul Paladi: Nikephoros Theotokis, *Chiriacodromion*, II, Iași, 1816, p. 438 (nenumerotată) – „Arhon hatmanos kirios Constantinos Paladis Bogdanos”; Dimitrios Govdelas, *Elemente de aritmetică*, Iași, 1818 (p. 360, nenumerotată) – „Arhon hatmanos kirios Constantinos Palladis”. *Chiriacodromion*-ul lui Theotokis, carte devenită foarte populară în epocă, „conținea același îndemn la cultură, criticând cu asprime pe părinții care nu se îngrijesc de educația copiilor” (Ștefan Lemny, *Societate și istorie. Locul istoriei în spiritualitatea veacului XVIII românesc*, în AIIAI, XXIV/2, 1987, p. 317).

²⁵ Dar „când ori tatăl său să va sili a-l lua din mâna noastră, sau el crescând cu blagoslovenia lui Dumnezeu de se va îndărăpnici și va vre să să deosebească de noi amândoi, atunci ponturile câte sunt spre folosul lui să nu să ție nici într-o socoteală, neavând cât de puțină tărie, socotind ca cum nici ar fi scrisă” (Gh. Ghibănescu, *Testamentul vornicului Constantin Paladi*, p. 247-248). Sămânța neînțelegerilor cu ginerele Pălădeștilor se deslușește din slovele unei prevederi testamentare: „Măcar că ginerele Gheorghe Bogdan caminar poate să socotească că i s-au făcut

După moartea soției, marele căminar Gheorghe Bogdan a plecat în străinătate, de unde nu s-a mai întors în țară până la moartea sa, întâmplată la Roma (probabil la 10 iunie 1827²⁶). În toată această perioadă, relația dintre tată și fiu s-a menținut încordată, pricina fiind averea familiei. Gheorghe Bogdan a trecut mai întâi prin Paris²⁷, apoi prin Viena (unde se afla în 1817), Florența și Roma. În toată această vreme, s-a interesat de creșterea și educația fiului său²⁸ și, în egală măsură, de gestionarea moșiilor sale din țară, de care se ocupa serdarul Iordache Oprișan²⁹, întrucât nu avea încredere în capacitățile administrative ale „țarigrădeanului” Constantinică³⁰,

strâmbătate, dar niciuna dintre moșiile arătate mai sus nu li să cuprindă venitul cu venitul moșiei Valea Sacă ce i-am dat-o zestre, fiind moșie bună și de frunte” (*ibidem*, p. 249). În august 1810, Ilinca Paladi își scria, la rândul ei, diata, ambele acte fiind păstrate de nepot: „Aceste 2 testamente sunt cuprinse într-un caet șnuruit cu ceară roșie și cu pecetea hat. Constantin Paladi” (*ibidem*, p. 253). Pentru Ilinca Paladi și testamentul ei, vezi Elena Bedreag, *Testamente din Moldova veacului al XVIII-lea: autoritatea și vulnerabilitatea femeii*, în SMIM, XL, 2022, p. 290-292, 299-303 și anexa 4).

²⁶ Nicolae Iorga, *Vicisitudinile celui dintâiu student moldovean la Paris: Gh. Bogdan*, în AARMSI, seria III, tomul XIV, 1933, p. 395; Nicolae Docan, „Cubăia” – soția lui Constantin vodă Cantemir, în AIIX, XXVIII, 1991, p. 355.

²⁷ Dacă în ianuarie 1802 mai era încă în Moldova (Nicolae Iorga, *Vicisitudinile celui dintâiu student moldovean*, p. 368), la 12 martie 1803, un anume A. Rally, într-o scrisoare către Talleyrand, arată că „M. George Bogdan, noble Moldave, venu à Paris par raison de santé et pour y étudier la jurisprudence, se plaint d’un vol assez considérable qu’on lui a fait à l’Hôtel d’Irlande” (Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor* [în continuare: Hurmuzaki, *Documente*], supliment I, vol. II (1781-1814), documente culese din Arhivele Ministeriului Afacerilor Străine din Paris de A. I. Odobescu, București, Stabilimentul Grafic Socec & Teclu, 1885, p. 255, nr. CCCLI).

²⁸ Într-o scrisoare din 10 octombrie 1807, căminarul scrie (grecește) soacrei sale în chestiunea educației fiului: precepte igienice și sfaturi să învețe franceza, germana, latina (AN-Iași, Documente, 436/50).

²⁹ La 31 mai 1817, scrie serdarului să preia de la Constantinică „ocârmuirea” treburilor sale din Moldova, „așa precum el li-au priimit din mâna frăține-mieu”, fără a ține cont de unele „ponturi” făcute de viitorul hatman în unele afaceri („Mă supărasem puținel că te înșala Constantinică”). Pentru unele din aceste încurcate litigii iscate de fiul său, Gheorghe Bogdan scrie „consulului ghenărariului rusăsc”, iar de va fi nevoit, va scrie „și împăratului rusăsc însuși [...]. Eu nu știam că consulii străini în țara aceea pot face ci li place”, remarcă care nu poate fi considerată decât un element retoric, nicidecum o naivitate atât de accentuată. Continuă părintele: „De a fi vreun vicleșug or vreo greșeală și smintială a copilului, [...] plătiască-i Constandinică din punga lui, iar nu să-ș acopere greșala cu numili și punga mè (afar-acee încă am și scris bădița să-i fii epitropu, că neghiabu acela poati face o mulțime de bicsnicii, dacă nu l-oi strângi la vreme)”. Cum fiul este cu totul dedicat intereselor sale personale și ale domniei, stârmește vituperările părintelui („[...] și la el o început a să îndăsa obraznicul, dar lasă-l, că de nu l-oi tămădui eu, să nu fii Gheorghii Bogdan pe lume asta!”), pornit cu totul împotriva grecilor, după cum se vede în scrisoarea din 25 ianuarie 1819 către fratele Dimitrie mare vornic: „Eu, bădiță, în țările acele nu mai vin, cu toate că eu n-oi înceta de a ruga pe Dumnezeu a purure pentru sănătatea și fericirea a tuturor adevăraților moldoveni [...], nevoind a mai avè tot pricini, atât cu Costandinică, cât și cu blăstămații de greci” (*ibidem*, p. 373).

³⁰ În scrisori adresate fratelui Dimitrie în anul 1819, Gheorghe Bogdan se referă la fiul său: „[...] neștiind eu, tot am scris la Constantinică, măcar că țarigrădianul niciun răspunsu nu mi-au făcut”; „[...] cât pentru dânsul, de vreme că au hotărât să moară țarigrădian, poate să să ducă și la Bagdad, dar avere sa negreșat că nu va merge” (*ibidem*, p. 375).

pe când se afla în slujba lui Scarlat vodă Callimachi, sau mai târziu, când acesta revenise în țară sub Ioan Sandu Sturza³¹.

Aflat sub tutela bunicilor materni, Constantin Paladi a fost îndrumat să intre în dregătorii și în rosturile mai adânci ale vieții alături și prin grecii ponegriți de tatăl său. S-a căsătorit cu Ralu Callimachi (1814)³², fiica lui Scarlat vodă, de la care Ilinca Paladi obținea promisiunea că nepotul va fi răsplătit cu „boierii și epistasiu potrivit”. Avere avea destulă³³, iar domnița mai adăuga zestrea ei. Nunta princiară i-a deschis larg calea slujbelor țării, urcând cu rapiditate pe scara dregătoriilor. Până la îmbrăcarea caftanului de hatman, Constantin Paladi fusese comis (ianuarie 1814) și mare agă (în aprilie³⁴) – la 3 septembrie, aga Paladi solicită domniei alegerea hotarelor și „stălpirea” vetrei Târgului Frumos, care prin hrisovul din 23 iunie fusese dăruită domniței Ralu³⁵ (așadar, nunta princiară a avut

³¹ La 18 august 1823, Ioan vodă Sturza scrie căminarului Gheorghe, „acel ci să află înstreinat la Roma”, în calitate de epitrop al averii acestuia, „ca unii aproape rude, văr primari”. Doi ani mai târziu, „înstrăinatul” căminar este în conflict declarat cu toată lumea, inclusiv cu domnul țării: „Măria sa vodă cu greșală ia titlul de părinti obștesc a Moldovvei. Întâi că nu-i domnu din clironomii, și apoi au uitat că Poarta îi poroncești să să po(a)rti bini cu boerii pământeni, iar nu să-i dezbraci”, așa cum vrea să facă cu el; mai mult, „faci mai multu măria sa, că au făcut obraznic și nesupus și pe copilul meu. Așa faci un părinte? Așa au făcut el cu copilul meu când l-au scos din robii” (*ibidem*, p. 379-380).

³² Domnul l-a făcut „hatman la acea căsătorie, al cărora pomeniri s-au ținut multă vreme ca niște rarități din acel timp, pentru că lucsul ce s-au văzut atunci și cheltuielile făcute de acele casă mari, numai la nunta visternicului Roznovanu cununat de senatorul Milașevici au urmat în țară” (Postelnic Manolachi Drăghici, *Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani până în zilele noastre*, ediție, introducere și note de Andrei Pippidi, București, Editura Academiei Române, 2017, p. 203-204). La 3 martie 1815, Constantin Paladi îi scrie starețului mănăstirii Neamț să se roage pentru sănătatea lui și a domniței, „mai vărtos aflându-să măria sa domnița îngreunată și apropiată acum și de facire” (AN-Iași, Documente, 258/48; Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, p. 69).

³³ Pe lângă ceea ce a moștenit, Paladi adaugă propriile cumpărături, precum cele din 1815, în Românești (Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, XIII, Huși, Tipografia „Lețcae” George Jorica, 1923, p. 63-64, nr. 71, 72, 74; p. 70-72, nr. 82, 83 ș.a.). Se mai adăugau și veniturile obținute din valorificarea concedării de „mile” domnești, precum cea de sare (Dumitru Vitcu, *Istoria salinelor Moldovei în epoca modernă*, Iași, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, 1987, p. 43).

³⁴ Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, p. 230.

³⁵ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, I, p. 588-589, nr. 41 și nr. 43; p. 592, nr. 45; Marius Chelcu, *De la prima atestare documentară până în secolul al XIX-lea*, în *Monografia orașului Târgu Frumos*, autori: Dumitru Boghian, Sergiu-Constantin Enea, Marius Chelcu, Ionuț Minea, colaboratori: Ion Alexa-Angheluș, Dan Fripiș, Manuel Stănescu, prefață de Victor Spinei, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2018, p. 252-254. Pe lângă Ștefănești (moștenire) și Târgu Frumos, Paladi primește învoire domnească, la 15 mai 1818, pentru întemeierea târgușorului Podu Iloaiei, cu zile de iarmaroace (*Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri, 1776-1861*, Moldova, Seria A, II, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RPR, 1960, p. 160-161, nr. 105; *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*, III/2, cuvânt înainte de Nicolae Cajal, coordonarea volumului, studiu introductiv, selectarea documentelor, ediție critică, indici de Ladislau Gyémánt, Lya Benjamin, București, Editura Hasefer, 1999, p. 15, nr. 163; *Evreii din România în texte istoriografice. Antologie*, introducere, selectarea textelor, note și comentarii, traduceri din limbile maghiară, germană și franceză, bibliografie și indici de Lya Benjamin, București, Editura Hasefer, 2004, p. 177-178, 199).

loc în toamna aceluși an). În calitate de hatman „halea” (al doilea)³⁶, își îndeplinește atribuțiile funcției, neuitând de administrarea și înmulțirea averii, a sa și a părintelui său³⁷, de la care primește împuternicire în acest sens (și căruia îi trimite banii proveniți din veniturile moșiilor părintești, la Viena, alături de vești despre familie și domnul țării). Creditează negustori, face donații bănești la Sfântul Mormânt, cumpără cu sume mari (valoare, ambalaj și transport) cărți nemțești (Friedrich Schiller, August von Kotzebue), mărturie a gusturilor sale literare³⁸. Grija pentru patrimoniul material îl îndeamnă pe hatmanul Paladi să solicite informații, în 1819, despre existența în Transilvania a unei lăzi pline „cu ispisoaci scrisă cu slovi di aur și peceți și iscălituri domnești pe hârtii pergament”, privitoare la „târguri, orașii țării și alte moșii”, printre care Ștefănești (unde hatmanul stăpânea moșia târgului, dăruită de Ioan Mavrocordat, la 20 mai 1745, vistiernicului Toader Paladi, străbunicul său)³⁹ și Târgu Frumos. Serdarul Ștefan Stârcea, vechilul lui Paladi pentru treburile Ștefăneștilor, îi arăta hatmanului că între aceste vechi hârtii ar putea fi și unele privitoare la „privileghiuri de a țării, care sânt trebuitoare acum în vreme aceasta”; stăpân al moșiilor a trei târguri, Paladi era interesat de recuperarea unor documente vechi ce i-ar fi susținut dreptul de proprietate în cazul unor litigii, dar nu avem știre dacă actele din lada ardeleană au ajuns cumva la el⁴⁰, probabil că nu, având în vedere că în 1819 și-a însoțit socrul mazilit la Constantinopol.

³⁶ La 3 februarie 1817, Constantin Paladi este reconfirmat în dregătoria de hatman al 2-lea (V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tomul X, partea B, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1902, p. 488; Constantin V. Dimitriu, *Doi dregători moldoveni. I. Portarul de Suceava. II. Hatmanul și părcălabul de Suceava*, cu o prefață de Constantin C. Giurescu, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1935, p. 111-112; *Sămile Vistieriei Țării Moldovei*, editate de Ioan Caproșu, III (1805-1826), Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2011, p. 313).

³⁷ *Condica Vistieriei din 1816* arată deja un hatman Paladi înstărit, cu moșii, părți de moșii și scutelnici (slugi fără bir) ce-i asigurau un venit consistent, după cum se vede și din catastifele catagrafiei fiscale din 1820 (Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, Iași, Editura Academiei RSR, 1979, p. 24, 28, 58-60, 92, 99, 100, 104, 106, 108, 113, 116, 119; *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1820*, editor Corneliu Istrati, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011, p. 146, 150, 159, 160, 292, 319, 341, 394, 412, 413, 422, 425, 438, 452, 474, 526). Ține cu strictețe evidența veniturilor, în care notează încasările și cheltuielile (AN-Iași, Documente, 589/101).

³⁸ AN-Iași, Documente, 436/167, 169, 170, 173, 176, 178, 180, 183-187.

³⁹ Gh. Pungă, *Noi contribuții privind istoria târgului Ștefănești (sec. XVIII – mijlocul sec. XIX)*, în AIIAI, XVIII, 1980, p. 322-344.

⁴⁰ Corneliu Istrati, *Știri despre documente moldovenești în Transilvania la 1819*, în „Revista arhivelor”, anul X, 1967, nr. 2, p. 181-186; Ștefan Lemny, *Societate și istorie*, p. 330 („Interesul său nu avea, desigur, o motivație sentimentală, ca pasiunea pentru trecut, ci una practică: speranța de a aduna noi dovezi în sprijinul stăpânirii sale”); idem, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București, Editura Meridiană, 1990, p. 178. În locuințele dregătorilor Moldovei se păstra arhiva „instituției” pe care o diriguia fiecare dintre ei. La 19 iunie 1833, arhivistul statului Gheorghe Asachi solicita Sfatului Administrativ să ia măsuri pentru a ridica o ladă de documente din casa hatmanului Paladi, din care cele publice să fie date în păstrarea Arhivei Statului: „[...] o adunare de asemenea acturi de la casa logofătului Paladi trecând la clironomul său răposatul hatman Constantin Paladi, au încăput în mâinile dumisale Vasilii Stârce, fostul logofăt de casa răposatului

Rolul important pe care hatmanul Paladi îl deține în anturajul lui Scarlat Callimachi este observat de călătorii străini în trecere prin Iașii anilor 1817-1818, care sunt prezentați la Curte de către ginerele domnesc („comandantul șef, căci acesta era titlul său pompos”)⁴¹. Alegerile hatmanului în ceea ce privea integrarea sa în structurile de putere ale vremii păreau a fi fost cele potrivite. Intrase, prin căsătorie și prin relațiile mai vechi ale familiei Paladi, în cercurile Fanarului, precum și în cele mai largi, regionale, întinse de la Petersburg la Locurile Sfinte ale Orientului⁴². Viitorul său părea a sta sub cele mai bune auspicii, cu atât mai mult cu cât casa Callimachi era una dintre cele patru alese de către Poartă, în ianuarie 1819, pentru „monopolul” tronului Principatelor (alături de familia lui Dimitrie Moruzi, negociatorul păcii de la București, a lui Alexandru Suțu și Mihail Suțu)⁴³, chestiune care era adusă la cunoștința hatmanului, în detaliu, de sursele sale constantinopolitane, arătându-se și motivele înlăturării „localnicilor”⁴⁴.

În anul 1819, pe lângă inițiative precum înființarea a trei noi căpităanii de margine, la hotarul cu Bucovina austriacă⁴⁵, hatmanul este pomenit în sursele istorice privitoare la episodul revoltei populației ieșene împotriva grecilor (luna iunie). Măsurile impuse de autorități în legătură cu epidemia de ciumă din acel

hatman, și să află astăzi închise în o ladă la dumnealui banul Mihalachi Negre, ce este epitrop numitului Stârce, carele are încă și foae sau opisul acelor acturi” (Gheorghe Ungureanu, *Figuri de arhiviști români. Gheorghe Asachi, 1788-1869*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, 1969, p. 110, nr. 53).

⁴¹ Barthelemy Bacheville, ajuns în Iași la 22 iunie 1817, cu speranța (neîmplinită) de a intra în slujba domnului Scarlat Callimachi, subliniază în relatarea călătoriei sale că hatmanul Paladi „l-a rugat să primească o locuință în palatul său, l-a prezentat la Curte” (*Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, serie nouă, I (1801-1821), volum îngrijit de Georgeta Filitti, Beatrice Marinescu, Șerban Rădulescu-Zoner, Marian Stroia, redactor-responsabil Paul Cernovodeanu, București, Editura Academiei Române, 2004, p. 726). La rândul său, William Mac Michael, în trecere prin capitala Moldovei între decembrie 1817 și ianuarie 1818, în contextul decesului unei fiice a lui Constantin Paladi și a domniței Ralu, participă, în chiar seara înmormântării, la revista gărzii hatmanului, în curtea caselor acestuia, căruia i se adresează cu apelativul „Excelență” (*ibidem*, p. 733).

⁴² În această perioadă, liderii ortodocși din Balcani s-au îndreptat spre patronajul rusesc, legând expansiunea Rusiei cu interesele unui Orient ortodox văzut ca întreg, fără însă a renunța total, în mod aparent paradoxal, la identificările regionale sau „naționale” (vezi St. K. Batalden, *Metropolitan Gavriil (Banulesko-Bodoni) and Greek-Russian Conflict over Dedicated Monastic Estates, 1787-1812*, în „Church History”, Vol. 52, No. 4, December 1983, p. 468-478). În anii 1817-1819, ajutoare bănești se îndreaptă din Moldova spre școli din lumea greacă, precum cea din Chios; printre binefăcători, hatmanul Paladi apare cu o mare sumă de bani în lista publicată de revista „Ερμιῆς ὁ Λόγιος”, ce se tipărea la Viena, în 1819 (Ariadna Camariano-Cioran, *Aides pecuniaries fournies par les pays roumains aux écoles grecques (II)*, în RESEE, XVIII, 1980, nr. 1, p. 68).

⁴³ „Regulamentul privind eligibilitatea la Principatele Moldovei și Țării Românești și la posturile de dragoman al Porții și al Amiralității” (5/14 ianuarie 1819) a fost gândit ca urmare a intrigilor și „uneltirilor contrare voinței guvernului otoman” pentru ocuparea domniilor în Principate (Theodor Codrescu, *Uricarul*, I, ediția a II-a, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1871, p. 126-131; Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, II, București, Imprimeria Statului, 1896, p. 545-549; Andrei Oțetea, *Un cartel fanariot pentru exploatarea Țărilor Române*, în SRdI, anul XII, 1959, nr. 3, p. 112-121).

⁴⁴ AN-Iași, Documente, 436/203.

⁴⁵ V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tomul X, partea B, p. 322-323.

început de vară ieșeană⁴⁶ au declanșat o „zurba”⁴⁷, în care Paladi (în acel an, hatman și pârcălab al Sucevei⁴⁸) a apărat Curtea domnească de furia târgoveților⁴⁹.

Urmându-și socrul la Constantinopol după mazilirea acestuia⁵⁰, hatmanul Paladi scrie de pe malul Bosforului (Curu-Ceșmé), în 1820, celor de acasă în legătură cu polițe și doctorii⁵¹. Scarlat Callimachi primise, după plecarea de pe tronul Moldovei, un firman de apreciere a meritelor în slujba Porții și un caftan prețios la sosirea în capitala sultanilor, poziția sa „în cadrul aristocrației fanariote” devenind „extrem de însemnată”. Mai mult, în contextul evenimentelor începutului de an 1821 (declanșarea mișcării Eteriei), Callimachi este numit domn al ambelor

⁴⁶ Pentru acest episod și context, vezi Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 206-208; Theodor Codrescu, *op. cit.*, VII, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1886, p. 78; Hurmuzaki, *Documente*, X (1763-1844), adunate, adnotate și publicate de Neculai Iorga, București, Stabilimentul Grafic I. V. Sococ, 1897, p. 52-54, nr. LVII, LVIII; D. Constantinescu, *Însemnări despre răscoala tătarășenilor din 1819*, în CI, XVIII, 1943, 373-379; Gh. Duzinchevici, *Date noi asupra răscoalei tătarășenilor din Iași și asupra sfârșitului domniei lui Scarlat Callimachi (1819)*, în SRdI, tomul 21, 1968, nr. 1, p. 63-81; Al. Zub, *Cu privire la unele frământări din Moldova în anul 1819. Un episod din viața Mitropolitului Veniamin Costachi*, în MMS, vol. XLV, 1969, nr. 3-4, p. 1915-216; Natalia Trandafirescu, *1819. Revolta populară din Moldova. Detalii inedite*, în „Revista arhivelor”, anul LXVII, vol. LII, 1990, nr. 2, p. 152-167; Sorin Grigoruță, *Epidemiile de ciumă în Moldova la începutul secolului al XIX-lea. Studiu și documente*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020, p. 25-27, 84-88, 128-135.

⁴⁷ În legătură cu această chestiune, despre care află din gazetele europene, Gheorghe Bogdan scria fratelui său în luna august a aceluși an: „Bădiță, aud că s-au făcut zurbă în țara aceea. Gazeturile însuși facu pomenire și dumilevoastre nu-mi scriți mii nimic. Fi-va vitezător moldoveni precum văd în gazeturi? Or să gonească pi ticăloșai de greci din Moldova? Alt chip nu rămâne ca să fii fericită țara noastră” (Nicolae Iorga, *Vicisitudinile celui dintâiu student moldovean*, p. 375).

⁴⁸ Gh. Ghibănescu, *Iașii în 1820 (după catagrafia lui Mihail Gr. Suțu vodă)*, în „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal din Iași, fasc. 3, 1923, p. 15.

⁴⁹ Theodor Codrescu, *op. cit.*, VII, p. 73-86; N. A. Ursu, *Relatarea protopopului Lazăr Asachi despre răscoala de la Iași din anul 1819. O interesantă pagină din istoria reportajului românesc*, în AIIX, XXXIX-XL, 2002-2003, p. 654-655, 665-666; în relatarea unui martor ocular la evenimentele: „Deodată am văzut pi zid doi boieri, carele unul, după cum am auzit, era ginerile Înălțimii Sale lui vodă, dumnealui hatmanul Costandin Bogdan Palade: pre acesta dar l-am auzit strigând: «Părinte protopope Lazare, sârguiește a depărta gloata de aicea!» [...] La mitropolie călătorul vede pe mitropolit, pe aga și pe hatman îndemnând mulțimea să se întoarcă la casele lor”.

⁵⁰ Hurmuzaki, *Documente*, p. 63, nr. LXXVII.

⁵¹ AN-Iași, Documente, 436/218; Sorin Iftimi, *Doamna Smaragda Mavroyeni, soția lui Scarlat Callimachi vodă (c. 1773-1837)*, în *Interferențe româno-elene (secolele XV-XX)*, volum editat de Leonidas Rados, cu o prefață de Alexandru Zub, Iași, Fundația Academică „A. D. Xenopol”, 2003, p. 90, n. 13. În timpul sejurului său oriental, trecând prin Constantinopol în 1821, Marie Louis de Marcellus descrie o ceremonie din reședința familiei Callimachi, un botez fastuos (și nu o nuntă): „Je ne puis détacher ma pensée de ce festin fatal auquel j’assistai chez le prince Callimaki, ancien Hospodar de Moldavie. [...] On célébrait les noces de la jolie princesse Ralou Callimaki avec un hetman Moldave. Nous étions soixante conviés autour d’une table opulente. Les archevêques de Césarée et d’Éphèse, les princes et princesses Morusi, Soutzo, la nombreuse famille des Callimaki, les Spathars, les Postelnicks, enfin, le patriarche Grégoire qui venait de terminer la cérémonie du mariage. [...] Les princes agitent leurs verres pour boire à la santé de l’auguste enfant; la jeune épouse sourit au doux augure de la naissance d’un fils annoncée pendant le repas du jour de ses noces” (*Souvenirs de l’Orient*, II, Paris, Debécourt, Libraire-Éditeur, 1839, p. 519-521).

Principate (25 aprilie), situația de la nordul Dunării permițând însă numai trimiteră de caimacami la Iași (Ștefan Vogoridi) și București (Costache Negri)⁵².

Exilul (1821-1825)

Evoluția ulterioară a evenimentelor a reprezentat pentru Constantin Paladi o cezură brutală în biografia sa. Mișcarea inițiată și condusă de Alexandru Ipsilanti a produs reacția imediată a Porții, concretizată, printre altele, prin îndepărtarea „infidelilor greci”⁵³ din centrul puterii otomane, executarea multora și exilarea celor mai norocoși. Pe malul Bosforului, spaima cuprinsese vechile familii ale Fanarului, căci mânia sultanului lovea în foștii și actualii dregători ai Porții, dovediți sau numai bănuți de legături ascunse cu eteriștii lui Ipsilanti⁵⁴. Deși Scarlat Callimachi a încercat să-și salveze familia și apropiații, semnând, alături de ierarhii Patriarhiei ecumenice și notabilitățile constantinopolitane, excomunicările rebelilor⁵⁵, este exilat în Asia Mică (la Bolu/Boli)⁵⁶, unde moare

⁵² Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldaviei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1888, p. 377-379, nr. CDXIX; A. D. Xenopol, *Istoria și genealogia casei Callimachi*, București, Tipografia Curții Regale, F. Göbl și Fii, 1897, p. 132-133; Mihai Țipău, *Domnii fanarioți în Țările Române, 1711-1821. Mică enciclopedie*, ediția a 2-a revăzută și adăugită, cuvânt înainte de Pashalis M. Kitromilides, București, Editura Omonia, 2008, p. 59.

⁵³ Documentele otomane din acele luni abundă în referințe de acest tip: „Although it has been established that the Greek infidels, without cause, have united, lowborn and highborn alike, in order to engage in treason and abominable deeds against the Sublime State of Islam and against anyone who calls himself a Muslim, God will soon destroy those infidels and bestow victory on the nation of Muhammad” („*Those Infidel Greeks*”). *The Greek War of Independence through Ottoman Archival Documents*, I, edited by H. Şükrü Ilıcak, Leiden – Boston, Brill, 2021, p. 34-35, nr. 573/8).

⁵⁴ „Approximately fifty people from the Mavroyianni, Kallimaki, Hançerli, Negri, and Mavrokordato families, who were not clearly associated with the uprising, were nevertheless exiled to various cities in Anatolia. Along with the Fanariots, their whole retinues were exiled, even the agents of the boyars in Istanbul and the boyars themselves. The properties of all those who were involved in the revolution were confiscated; and this was achieved on a massive scale. The Ottoman archives preserve registers listing thousands of individuals and their confiscated properties, some of which were returned back to their owners after the revolutionary years” (H. Şükrü Ilıcak, *The Revolt of Alexandros Ipsilantis and the Fate of the Fanariots in Ottoman Documents*, în *The Greek Revolution of 1821: A European Event*, edited by Petros Pizaniias, Istanbul, The Isis Press, 2011, p. 235).

⁵⁵ Emmanouil G. Chalkiadakis, *Reconsidering the Past: Ecumenical Patriarch Gregory V and the Greek Revolution of 1821*, în „Synthesis”, Vol. 6, 2017, No 1, p. 183-184.

⁵⁶ „An imperial order has been issued commanding Iskerlet [Skarlatos Kallimaki], Voivode of Wallachia, who is currently in the capital, to reside in Bolu with his family and dependents until law and order are reestablished. He and his retinue have been sent to that town together with an assigned guardian. [...] Although we have ordered Iskerlet to reside in Bolu, it is necessary that he is also kept in custody during his residence there. When the voivode, his family, and his retinue arrive in Bolu, you shall place him in a secure mansion in the Muslim district of the town. You shall not let anyone visit him, nor allow him to mingle with anyone, particularly with the *reaya*. He will be exchanging letters through you, and he himself, his retinue, and family shall be kept in custody, so that they cannot have contact or exchange letters with anyone in anyway” („*Those Infidel Greeks*”). *The Greek War of Independence*, p. 118, nr. 573/262).

în condiții neclare (octombrie 1821)⁵⁷, după ce fratele său, marele dragoman Ioan, fusese surghiunit, apoi decapitat, iar tatăl Alexandru, întemnițat⁵⁸.

Constantin Paladi și-a însoțit familia în exilul anatolian, mai întâi la Bolu, unde a rămas câțiva ani. Corespondența⁵⁹ purtată în această perioadă (1823-1825) cu persoane din țară⁶⁰ și din Constantinopol surprinde, cu note dramatice pe alocuri, traiul greu, suportat cu dificultate de hatmanul rămas singur (domnița Ralu murise, după o boală grea), și încercările susținute pentru a obține iertarea sultanului și revenirea în Moldova, cu ajutorul persoanelor influente⁶¹. Neglijat de rude, părăsit de prieteni și compatrioți⁶², scrie unui prieten că au scăpat toți, afară de el, anunță că și-a pierdut nădejdea că va mai „vedea lumina soarelui”, așa cum s-au învrednicit alții, solicită bani pentru a depăși situația grea, insistă însă pentru păstrarea discreției asupra eforturilor întreprinse pentru eliberarea sa, mai ales față de compatrioții ingrati⁶³.

În vara anului 1824, în contextul pregătirii evacuării Principatelor de către trupele sultanului și a negocierilor ruso-otomane în această chestiune, circulă unele vești despre eliberarea hatmanului Paladi, care se dovedesc însă neadevărate, deși în spatele lor stau ecouri ale intervențiilor întreprinse pe diverse căi

⁵⁷ *Ibidem*, p. 242, nr. 574/339, și n. 2.

⁵⁸ Sorin Iftimi, *op. cit.* p. 89; Mihai Țipău, *op. cit.*, p. 59; H. Şükür İlicak, *op. cit.*, p. 237-238. Nicolae Suțu, nepot de soră al lui Scarlat Callimachi, rememorează masacrele din 1821: „Furia turcilor nu cunoștea margini; vă amintiți torturile îngrozitoare cărora clerul le-a căzut victimă în masă, masacrele care au exterminat familii întregi din Fanar și au făcut-o multă vreme pe mama să deplângă pierderea crudă a fraților și a tatălui ei, bătrân orb de aproape o sută de ani, închis și silit să-și cerșească pâinea de toate zilele” (*Memoriile Principelui Nicolae Suțu mare logofăt al Moldovei, 1798-1871*, traducere din limba franceză, introducere, note și comentarii de Georgeta Penelea Filitti, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, p. 71).

⁵⁹ În cea mai mare parte, scrisorile trimise și primite de Constantin Paladi în acești ani sunt redactate în limba greacă; traducerea epistolelor selectate pentru acest studiu a fost făcută de Lidia Cotovanu, căreia îi mulțumesc cu această ocazie.

⁶⁰ Administrarea averii hatmanului a rămas în grija lui Ștefan Roset fost mare vornic, „epitropul purtător de grijă al averilor hatmanului Costandin Palade ce le are în pământul acesta” (*Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri*, p. 96, nr. 60; hrisov domnesc din 25 iulie 1823).

⁶¹ Spre deosebire de „indecenții” săi compatrioți („În ce privește cele ce-mi scrieți aici despre patrie, văd că trebuie să-mi caut altă patrie, și să-mi fac alți prieteni”), care în lipsa hatmanului doresc să-l înșele („să aveți în vedere ce fel de oameni sunt, întrucât din cauza lor mă chinui de atâta timp în jugul prizonieratului, dorind să mă și lase gol”), Paladi contează în special pe ajutorul unui anume Manase: „Nu mă îndoiesc că vă deranjez și vă împovărez, dar la cine altcineva să recurg dacă nu la cinstita dumneavoastră persoană, pe care o am aproape ca pe un tată și o iubesc ca pe un frate. [...] Căci voi doi sunteți exemplul de cinste și de curaj, și oameni foarte rari în acest veac amăgitor și corupt” (AN-Iași, Documente, 436/247; scrisoare din 16 septembrie 1824).

⁶² Din pricina „compatrioților noștri ridicoli și inumani” („cunosc viciul și neomenia alor mei”), situația sa este disperată: „Nu vrea [Dumnezeu?] să scap, dar poate că voi fi înmormântat aproape de preaiubita mea soție. Lacrimile mă îneacă și nu mai țin pasul cu această chestiune foarte neplăcută. Acum trebuie singur să car apă din heleșteu pentru a mă spăla și mânânc brânză și pâine, căci nu pot să gătesc. Iată pe scurt halul în care sunt și nenorocirea mea” (*ibidem*, 436/254; scrisoare din 10 august 1824).

⁶³ *Ibidem*, 436/228, 248, 255, 258, 262, 269, 270.

în acest sens⁶⁴. Două scrisori ale hatmanului Paladi, din octombrie 1824, nu par a anunța apropierea momentului atât de așteptat. Un prieten este rugat să plătească 500 de piaștri la biserica Sf. Nicolae din Prinkipo (Büyükkada), insulă din Marea Marmara, pentru sufletul soției sale⁶⁵, în vreme ce, în altă misivă, își deplânge soarta ingrată, fără nicio nădejde a eliberării⁶⁶. Solicită, în continuare, să fie ajutat sau măcar mutat într-o localitate cu biserică creștină⁶⁷, iar un Alexandru căminar, trimițându-i hatmanului socoteli de la Iași și o procură pentru Drăghici, aduce în discuție pe beizadeaua Nicolae, fiul domnului Ioan Sandu Sturza și reprezentantul acestuia la Poartă, care a primit o sumă de bani în chestiunea hatmanului⁶⁸.

Evenimentul mult așteptat se produce în 1825, după un prim pas făcut spre sfârșitul anului precedent⁶⁹. La 1 decembrie 1824, un anume Hriste Ioniță scria deja, din Constantinopol, lui Constantin Paladi, felicitându-l pentru mutarea la Brusa și speranța că în curând va fi eliberat și va pleca în patrie⁷⁰, mișcare confirmată și de alte misive (în februarie 1825, un Moruzi scrie hatmanului felicitându-l pentru ieșirea din exil, cu speranța că acesta, odată întors acasă, va stăruii pentru aranjarea unor interese ale sale⁷¹). Vestea despre eliberarea lui Paladi,

⁶⁴ Consulul rus la Iași, Andrei Pisani, scrie din Chișinău în 14 iulie 1824: „On annonce aussi que le boïard moldave hetman Constantin Palladi, genre du feu prince Charles Callimachi, a été ramené de l'exil, où il était en Asie, à Constantinople. Mais on exige également de lui une rançon de 100.000 piastres... Le prince a même reçu des ordres pour donner aux intendants de ce boïard toute l'assistance nécessaire, afin qu'ils puissent se procurer promptement cette somme”; la 26 iulie, însă, Alexander von Miltitz, reprezentantul Prusiei la Poartă, scrie curții sale că Pisani minte în ceea ce-l privește pe boierul Paladi (N. Iorga, *Acte și fragmente*, II, p. 700).

⁶⁵ AN-Iași, Documente, 436/298.

⁶⁶ *Ibidem*, 436/246.

⁶⁷ *Ibidem*, 436/249.

⁶⁸ *Ibidem*, 436/278. La 25 mai 1825, chehaia marelui vizir îi confirmă lui Constantin Paladi primirea depeșei sale de sosire în Moldova și a frumoaselor daruri (12 perechi de blănuri de samur rusești); scrisoarea era adresată către „excelența sa, respectatul, înaltul meu prieten apropiat, boierul Constantin Paladi, boier vestit în Moldova” (*Catalogul documentelor turcești*, II (1455-1829), întocmit de Mihail Guboglu, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, 1965, p. 524, nr. 1865). În 1837, fostul domn arată într-o notă către Secretariatul de Stat al Moldovei: „[...] la 1822 în vreme când eu am primit domniea, aflându-să la Bolu răposatul hatman Constandin Paladi ginere M.S., cu rogăminte și cu lacrimile mele am câștigat milostivire monarhului di i s-au dat iertare, carele ajutorat fiind prin fiul meu beizade Necolachi și innadins capichehaia ci am avut lasat spre aducere aminte strălucitului Reiz Efendi de atunce, cu a me cheltuială au venit aici și după cerere sa i-am dat moșiile calimahești” (Alex. Băleanu, *Acte privitoare la domnia lui Ioan Sandul Sturza vovod*, în „Revista arhivelor”, vol. III/2, nr. 8, 1939, p. 212-213, nr. IV).

⁶⁹ Într-o poruncă sultanală către guvernatorul Silistrei, din 4 februarie 1825, se arată că Paladi a fost transferat la Brusa, dar, în urma cererilor formulate din partea Moldovei pentru acordarea unei grațieri lui „Kostaki” și celor trei copii ai săi, astfel încât acesta să se poată întoarce în țară, „permisiunea de eliberare a fost acordată cu milă”. O copie a documentului este trimisă lui Nicolae Sturza, atrăgându-se atenția acestuia că aserțiunile sale privind eventualele plăți făcute unor dregători otomani pentru eliberarea hatmanului Paladi nu sunt adevărate („*Those Infidel Greeks*”. *The Greek War of Independence*, p. 781, nr. 580/8).

⁷⁰ AN-Iași, Documente, 436/243.

⁷¹ *Ibidem*, 436/309. La 7 septembrie 1827, din Constantinopol, Smaranda Moruzi scrie hatmanului Paladi, asigurându-l de prietenia ei sinceră: „Să trăiți și să aveți sănătate, căci toate

„tânăr și bogat boier moldovean”, cu implicarea domnului Moldovei⁷², ajunge în gazetele apusene spre mijlocul lunii martie⁷³ (chipul în care este redactată știrea pare a indica o sursă bine informată, probabil o persoană din cadrul consulatelor din Iași). Eliberarea din exil a hatmanului Paladi, văzută ca un gest de bunăvoință a Porții la solicitările repetate ale domnilor Principatelor, în contextul restabilirii relațiilor diplomatice cu Rusia (rămâne un fapt interesant că doar numele tânărului boier moldovean apare menționat în relatările contemporanilor), este un element care apare în diverse lucrări tipărite în acei ani⁷⁴. Sosirea lui Paladi la Iași este, iarăși, un eveniment reflectat de câteva gazete europene la începutul lunii iunie a anului 1825, care subliniază „suferințele” hatmanului îndurate în lungul său exil⁷⁵.

Din analiza informațiilor referitoare la anii de surghiun ai hatmanului Paladi, se poate constata existența unei rețele de oameni fideli personajului nostru, care,

celelalte se îndreaptă. De asemenea, măria ta, care meritați toată stima și fercirea, să știți că acest noroc este nespun și merge la cei care îl merită, iar atunci când dispăre, oricând rămâne virtutea și până la urmă nu rămâne nerăsplătită de către Dumnezeu cel înalt. Omul desăvârșit și bun și nobil găsește mulțumire în sufletul său. Ce să facem, aga meu, într-o lume ce e pe dos? Mă închin cocoanei Săftița, îi sărut dulce mâinile dragi. Rog pe măria ta să mă țină minte și să-mi aibă în vedere prietenia sinceră de-a lungul vieții” (*ibidem*, 436/344).

⁷² Un firman din 19-28 ianuarie 1827 arată că Paladi a fost eliberat la „cererea actualului domn Ioan Sandu Sturza și a boierilor moldoveni”, după ce hatmanul, prin moartea soției, „a considerat că nu mai este rudă cu neamul grecesc, ceea ce l-a determinat să-și ceară eliberarea și întoarcerea în Moldova împreună cu cei trei copii ai săi” (*Catalogul documentelor turcești*, II, p. 549, nr. 1960).

⁷³ „De Jassy, le 20 février. Le rétablissement des relations diplomatiques entre la cour impériale de Russie et la Porte ottomane, commence à produire dans notre pays des effets salutaires, et on nous fait espérer le prochain retour du consul russe. Les boyards qui avaient été détenus dans des forteresses, ont été élargis depuis longtemps. Plusieurs familles grecques du Phanar, qui depuis le commencement de la révolution, languissaient en exil en Asie, ont eu la permission de retourner dans leurs foyers. De ce nombre est le jeune et riche boyard moldave M. Constantin Palladi-Bogdan, gendre du feu prince Charles Callimachi, et qui, après avoir éprouvé toutes les vicissitudes de cette malheureuse famille et avoir perdu son épouse dans l'exil, vient aussi de recouvrer sa liberté. Il la doit aux instances particulières de S.A.S. notre hospodar bien aimé” („Journal de Bruxelles”, N° 75, Mercredi, 16 Mars 1825, p. 1). Știrea era publicată, o zi mai devreme (datele, în stil nou), în „Baireuther Zeitung”, Nro. 52, Dienstag, 15 Marz 1825, p. 338, apoi de „Antwerpsche Gazette”, N° 33, Jeudi 17 Mars 1825, p. 2 (în aceste două gazete apare, în plus, știrea căsătoriei, la Constantinopol, a prințului Nicolae Sturza cu Maria Ghica, la care participase mama mirelui).

⁷⁴ Fedor Iwanitschew, *Geschichte des russisch-türkischen krieges*, II, Ilmenau, 1829, p. 61.

⁷⁵ „L'hetman Constantin Pallady-Bogdan est aussi de retour à Jassy de son exil en Asie, où il a languï pendant plusieurs années, par suite des désastres de la famille du prince Gallimachi, dont il était le gendre. Le récit de ses souffrances et de celles de ses compagnons d'infortune, offrent beaucoup de détails intéressans” („Journal de Paris et des départemens”, le 2 Juillet 1825, p. 4); în același grupaj de știri ieșene este relatată întoarcerea, în aceeași vreme, de la Constantinopol, a doamnei lui Ioan Sandu Sturza, care participase la nunta fiului ei, Nicolae, așa încât este posibil ca în suita care revenea la Iași să se fi aflat și hatmanul Paladi. Știrea este reluată în „Gazzetta di Milano”, N° 192, Lunedì 11 Luglio 1825, p. 55; „Diario di Roma”, Num. 55, Mercoledì 13 Luglio, p. 16; „Giornale del Regno delle Due Sicilie”, N° 164, Sabato 16 Luglio 1825, p. 655; „Gazzetta di Firenze”, N° 85, Sabato 16 Luglio 1825, p. 3 (toate datele apariției gazetelor sunt pe stil nou).

în momente-cheie ale parcursului său biografic, i-au stat aproape, ajutându-l să depășească greutățile depărtării de țară. Unele dintre acestea nu pot fi identificate: vechilul Manase, un doctor Leondrini/Lontrini (care avea, se pare, ceva influență în mediile puterii otomane, îndeajuns să promită hatmanului intervenții pentru eliberarea sa), un anume Hriste Ioniță.

În schimb, i-au rămas alături câțiva slujitori loiali, puțini, unul dintre ei fiind Iordache Capșa, grec de neam, care l-a însoțit pe Paladi la Țarigrad, apoi în surghiun la Bolu, revenind alături de hatman în Moldova pentru a-și construi propriul drum în slujbele țării⁷⁶. Un altul este Gheorghe Oprișan, apropiat familiei⁷⁷, care s-a îngrijit de moșiile lui Paladi în anii exilului și ulterior, până la moartea acestuia⁷⁸.

Iordache Drăghici, tatăl „cronicarului întârziat” Manolachi, a fost un alt personaj care l-a sprijinit pe hatmanul Paladi în acei ani. La 23 octombrie 1824, Drăghici îi scrie exilatului Paladi că acceptă să-i administreze averea⁷⁹ și că a vorbit cu domnul țării și cu alte persoane influente să-l readucă în patrie⁸⁰.

⁷⁶ La întoarcerea în Moldova, Capșa „a slujit, după venirea rușilor de la 1828, scriitor în Divanul împlinitor. Iar după înființarea Reglementului s-au rânduit la carantina Galațului, unde l-au boierit ban” (Paharnicul Costandin Sion, *op. cit.*, p. 137). Din „foaia de calitate” întocmită în 1834, aflăm că Iordache Capșa se născuse (în 1799) și învățase la Iași, vorbea greaca, franceza, turca și rusa, fiind funcționar pe lângă Divanul împlinitor, având atestate în acest sens de la autoritățile militare ruse, precum și „mulțămire monarhicească” pentru „slujbile ce au săvârșit în vremea armiei rosienesti” (*Funcționarii din Principatul Moldovei în epoca Regulamentului Organic (1832-1858). Documente, I, Registrele generale ale Ministerului de Interne și Comitetului Sănătății (1834)*, editori Mihai-Cristian Amărieș și Simion-Alexandru Gavriș, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022, p. 183).

⁷⁷ În *vidomostia* boierilor Moldovei întocmită în 1830, tabelele ținutului Tutova sunt scrise de paharnicul Gheorghe Oprișan, sameș în ținut, care însemnează la unul dintre Pălădeștii recenzați că „vechimea familiei este de 180 ani” (Alexandru V. Perietzianu-Buzău, *op. cit.*, p. 290).

⁷⁸ „Ajuns la avere și tinzând la ranguri cât mai înalte, actual și socotit Gheorghe Oprișan [...]” a luptat „pentru acea ridicare în cinuri care, pe vremea Regulamentului organic, era consacrarea”. Constantin Paladi păstrează legăturile cu Oprișan, ispravnic de Tutova pe la 1829, căruia îi arendează moșiile rămase de la tatăl său, și căruia îi scrie, la 4 februarie 1830: „[...] dar ci să fac în vremi când eu acum, însărcinat fiind și cu slujba hătmăniei, însuși de ali meli trebuinți casnici nu pociu să-mi caut” (Nicolae Iorga, *Wilhelm de Kotzebue și momentul de prefacere modernă a societății moldovenești*, în AARMSI, seria III, tomul XV, 1934, p. 220, 252). Îngrijind de averea Bogdăneștilor (Gheorghe Bogdan, tatăl, și polcovnicul Lascăr Bogdan, vărul hatmanului Paladi) din ținutul Tutova, prin aceștia fiind cunoscut domnului Ioan Sandu Sturza, paharnicul Oprișan a strâns o mică avere. Un Ioniță Oprișan, pe care nu-l pot plasa într-o legătură genealogică cu paharnicul Gheorghe (poate, fiu al acestuia), face „carieră” în ținutul Tutova, fiind sameș (AN-Iași, Vistieria Moldovei, dosar 159/1843, f. 109 v.-110 r.), semn al importanței legăturilor cu boierimea locală pentru accederea în dregătorii mai mari sau mai mici.

⁷⁹ În 1819, Iordache Drăghici supraveghează construcția casei din Iași a hatmanului Paladi (Aurica Ichim, *op. cit.*, p. 210).

⁸⁰ „La sosirea mea, după cum spuneam, la Înălțimea Sa, a avut loc o discuție pe larg despre eliberarea domniei sale. [...] Acum că s-a făcut și celălalt *magzar* din partea întregului aparat boieresc de aici, când va ajunge rapid la beizadea în Țarigrad, să nu piardă timpul și să-i scrie căminarului (?) Alexi să vorbească cu Prealuminăția sa și despre celălalt capitol și sperăm din partea nemăsuratei milostiviri a Împăratului rapida eliberare a domniei sale și plăcerea de a reveni

Influența sa la curtea lui Sturza se datorează viziunii sale „liberale”, plăcută primului domn pământean al veacului al XIX-lea, astfel explicându-se cariera sa rapidă⁸¹. Spre deosebire de Ionică Tăutu, cu care era înrudit în spirit și viziune, „Iordachi Drăghici, înalt dregător, cultiva prietenii politice cu rușii și turcii deopotrivă”. Luptând cu „avida oligarhie” a marii boierimi a țării, vremelnice biruitoare în 1827, care rămăsese „îndărătnic dușmănoasă «parvenitului» care avea încrederea domnului pământean”, „Iordachi Drăghici și odraslele sale – de fapt, un clan întărit de numeroase legături de rudenie sau clientelă – fac experiența dizgrației”⁸². Prietenia cu Iordache Drăghici și folosirea conexiunilor⁸³ acestuia (în mediul politic și financiar⁸⁴, deopotrivă) în contextul anilor '20 au

aici în patrie. Cinstitul obraz al domniei sale să judece lucrurile cu înțelepciune, căci mult a trecut, puțin a rămas, să prindă curaj în inimă și să înceteze să fie melancolic, [...] pentru că preabunul Dumnezeu le așează pe toate, precum zice David: «în chinuri te chinuiești, dar morții nu te lasă». Cât despre interesele de aici ale domniei sale, să nu aibă îndoiele de faptul că vreau ca robul domniei sale, după cum spun mai sus, să fie cercetat după putință” (AN-Iași, Documente, 436/276).

⁸¹ „Fiind deștept și cu bune talente” (Paharnicul Costandin Sion, *op. cit.*, p. 11), Iordache Drăghici a slujit la Curtea domnească de la Iași sub ambele „regimuri” politice de la începutul secolului al XIX-lea. A fost ban al lui Scarlat Callimachi, a participat, în aprilie 1821, „la diverse conciliabule” ale boierilor din carantina de la Sculeni, a întreținut relații cu mari boieri, precum Alecu Callimachi, Iordache Ghica și viitorul domn, Ioan Sturza, în guvernarea căruia intră în „rândurile protipendadei” (mare vornic al obștiei din 1824), a avut relații bune cu administrația rusă a Moldovei până la moartea sa, în 1831, de holeră (Andrei Pippidi, *Introducere* la Postelnic Manolachi Drăghici, *op. cit.*, p. 11-16).

⁸² Andrei Pippidi, *Un cronicar întârziat: Manolachi Drăghici*, în SRdI, tomul 20, 1967, nr. 1, p. 104-105: „Mi-am luat libertatea de a-l socoti pe acest *carbonaro* cu giubea și ișlic exemplar pentru acea aripă a luminismului din ce în ce mai contrară ideii de revoluție”.

⁸³ În 1826, Iordache Drăghici a fost însoțitorul oficial al plenipotențiarilor otomani în trecere prin Iași („mehmendari a slăviților murahazi ce au intrat în Iași la iunie 1826”), fiind răsplătit cu „îmbrăcare cu blăni” și alte onoruri: „[...] și pe dumnealui vornicul Drăghici l-au dus pe armasariu gospod cu cihodariu acasă” (AN-Iași, Documente, 48/2, f. 11 v.). Solii sultanului au fost găzduiți în casa sa din capitala Moldovei, unde, doi ani mai târziu, a stat intendentul general al armatei ruse, care va mijloci decorarea marelui vornic Drăghici cu ordinul Sf. Vladimir, clasa a IV-a (Andrei Pippidi, *Introducere*, p. 15).

⁸⁴ Întors în țară, hatmanul Paladi a încercat recuperarea unor datorii mai vechi, invocând în jalbele către domnie situația sa financiară dificilă („Crediți în cuget că sint supus în grē datorie și tras de creditorii mei ci am în Țarigrad și aice și crediți că sint foarte strămtorit și cu neputință a mai pute iconomisi dacă nu voi lua dreptul meu”). Într-o asemenea reclamație, înaintată în luna martie 1827, sunt pomenite numele vornicului Iordache Drăghici și al logofătului Vasile Roset (socrul lui Paladi), într-o încurcată pricină legată de împrumutarea unei sume mari de bani de către fosta sa soție, domnița Ralu Callimachi (AN-Iași, Documente, 413/142). Vornicul Drăghici este bănuit de mijlocirea către domnul Ioan Sandu Sturza pentru obținerea de pitace pentru ranguri boierești, pe care apoi le vindea în Moldova și Basarabia. Printr-un raport din 31 decembrie 1833, guvernatorul Basarabiei arată că președintele Divanurilor Principatelor i-a trimis o copie de pe un act secret, în care se spune că locuitori din Moldova și Basarabia cumpără pitace pentru ranguri, cu iscălitura fostului domn, pentru a fi trecuți în rândurile nobilimii ruse; se subliniază că Sturza avea deplină cunoștință despre acest „trafic” de atestate, semnate în schimbul banilor, mijlocitori fiind un vornic Drăghici sau hatmanul Teodor Balș (Gheorghe G. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, I, București, Fundația „Regele Carol I”, 1940, p. 19-20). „Afacerea” începuse cu ceva vreme mai înainte. Nicolae Vârgolici scrie lui Iordache Drăghici, la 28 martie 1828, în privința celor 250 de galbeni pe care i-a dat pentru cinul său de ban, vornicul bănuind că

reprezentat pentru hatmanul Paladi oportunități de reintrare în circuitul puterii de la Iași.

La Constantinopol, un grup de sprijinitori ai hatmanului Paladi s-a constituit în jurul lui Nicolae Sturza, fiul domnului de la Iași, capuchehaie până în 1827 (când a fost înlocuit cu fratele său, Iorgu)⁸⁵. Implicarea beizadelei (care se afla într-o situație financiară delicată pe malul Bosforului⁸⁶) în mutarea hatmanului Paladi la Brusa, iar în 1825 la ieșirea acestuia din exil, a implicat sume mari de bani, evidențiate în registrele Vistieriei de la Iași⁸⁷. Alături de Nicolae Sturza a stat Ionică Tăutu, începând cu anul 1824, care în vremea slujbei sale în țară gestionase o serie de documente ale Bogdăneștilor și Pălădeștilor⁸⁸.

Lor li s-au adăugat alți prieteni mai vechi, precum Jean-Charles de Besse (Janos Karoly)⁸⁹, aventurier maghiar, călător prin partea aceasta a lumii, declarat amic al hatmanului Paladi, pentru care ar fi jertfit o parte din avere (și-a ipotecat

se plătit o sumă mai mare, diferența fiind însoțită de mediatorul implicat în această tranzacție (BAR, Documente istorice, CXXXI/160).

⁸⁵ Aurel H. Golimas, *Despre capuchehăile Moldovei și poruncile Porții către Moldova până la 1829*, Iași, Tipografia „Ligii Culturale”, 1943, p. 45.

⁸⁶ La 9 februarie 1827, acesta îi scria tatălui său la Iași: „Fără nicio para de cheltuială mă aflu, ba încă și îndatorit, precum să arată prin sama triimasă” (BAR, Documente istorice, CXXXIII/112).

⁸⁷ Sub data de 29 mai 1825 este însemnată o sumă de 6.926 de lei „la dumnealui Toma Buiuc pentru alți atâția ce au luat în Țarigrad luminatul beizade Nicolache de la dumnealui hatman Costandin Palade după polița supt no. 37 din 8 februarie”. O altă sumă (peste 6.000 de lei) este folosită de domnie pentru acoperirea necesităților bugetare ale țării: „[...] ce-au avut a lua hatmanul Costandin Paladi spre istovire socotelii ce s-au căutat de gospodin pentru banii ce s-au luat din veniturile dumisale până la întoarcire dumisale în patrie” (*Sămile Vistieriei Țării Moldovei*, III, p. 517, 520). De altminteri, pe toată durata exilului, hatmanul Paladi beneficiază de facilitățile fiscale ale celor 80 de scutelnici (*Boierii Moldovei în izvoade de scutelnici, 1821-1827*, volum editat de Marius Adumitroaei și Mircea Ciubotaru, introducere de Mircea Ciubotaru, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2014, p. 3, 21, 50, 72, 95, 118, 156, 180, 204, 232).

⁸⁸ „Partida dumisale caminar Gheorghie Bogdan și dumisale hatman Costandin Palade: 1 contract a lui Vasile Misir arman, din 1824, martie 21, pentru moșiia Spinoasa a dumisale hatman Costandin Palade; [...]; 2 scrisori din parte mării sale cătră dumnealui caminar Gheorghie Bogdan; 1 carte din parte dumisale visternic Roznovanu către mările sa, aparându-să de epitropiia casăi dumilorsale boerilor mai sus însămnăți Bogdan și Palade” (Ionică Tăutul, *Scrieri social-politice*, cuvânt înainte, studiu introductiv, note de Emil Vîrtosu, București, Editura Științifică, 1974, p. 329-330). Pentru familia Tăutu și înrudirile dintre Pălădești și Tăutulești, vezi Ioan Murariu, *Un vechi arbore genealogic al familiei Tăutu*, în AG, I (VI), 1994, nr. 1-2, pl. I și pl. II (între p. 162 și 163); Ștefan S. Gorovei, *Contribuții la genealogia familiilor Tăutu și Callimachi*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (serie nouă), Istorie, LIX, 2013, p. 99-109; idem, *Măturii genealogice pentru istoria familiei Tăutu (I)*, în „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei, serie nouă, XXIV, 2018, p. 27-54.

⁸⁹ Membru al nobilimii mijlocii maghiare, a intrat în serviciul Franței, iar după Restaurație a funcționat ca interpret în diplomație. A călătorit de mai multe ori în Moldova, între 1817 și 1821, în anturajul lui Scarlat Callimachi, unde l-a cunoscut pe Constantin Paladi. Pentru detalii, vezi Ferenc Tóth, *Entre science et littérature: un philologue hongrois au service de la France au début du XIXe siècle*, în Stanislaw Fiszer, Antoine Nivière (eds.), *Science et littérature. Inspirations réciproques, Europe centrale et orientale (XIXe-XXIe siècles)*, Paris, Éditions Le Manuscrit, 2020, p. 41-62.

proprietățile) cu scopul de a grăbi eliberarea acestuia din exil („[...] il est fait mention plus ample des rapports qui avaient existé entre moi et le hetman, ainsi que des démarches périlleuses que j'avais faites à Constantinople pour sa délivrance; ce qui peut être attesté par M. de Minciacci, alors chargé d'affaires de la Russie en l'absence de l'ambassadeur”), și care și-a dovedit ulterior ingratitudinea⁹⁰.

Dar personajul central în rețeaua constantinopolitană pare a fi Ștefan Vogoridi, fost dregător al Moldovei în vremea lui Scarlat Callimachi și caimacam în 1821-1822. Într-o scrisoare către Constantin Paladi, din 15 februarie 1825, care dezvăluie o legătură veche și trainică⁹¹, Vogoridi îl felicită pe acesta după revenirea din exil, exprimând, într-o altă misivă din toamna aceluiași an, sentimentele sale de admirație pentru hatman. Îl roagă să-i fie mijlocitor pe lângă domn, pentru unele interese ale sale, de asemenea să aibă grijă de buna administrare a moșiilor sale ce are la Bilăești și Bărgăoani, cumpărate prin mezat⁹².

Ștefan Vogoridi⁹³ putea sluji de model pentru hatmanul nostru în ceea ce privește viitorul său politic. Fostul caimacam cunoscuse, la rândul său, dizgrația sultanului și exilul, dar recâștigase influența pe lângă sultan și poziția în aparatul de stat otoman. Dacă guvernarea otomană de la începutul secolului al XIX-lea se baza (și) pe relații familiale și de mecenat pentru a crea proiecte între instituțiile otomane și comunitățile creștine din imperiu, evoluțiile ulterioare, până spre anii '30 ai veacului, au condus la o nouă viziune asupra guvernării. Om

⁹⁰ „Un ami que j'aimais comme moi-même, époux de la princesse Ralou, en 1818 avait fait tous ses efforts pour me fixer auprès de lui. Nous nous aimions plus que deux frères ne s'aiment; on nous appelait les inséparables. Dans son exil et durant ses malheurs, je donnai des preuves non équivoques de mon amitié, puisque, pour le sauver, j'accourus, en 1825, de cinq cents lieues et sacrifiai une partie de ma petite fortune pour travailler à le délivrer de sa captivité. Eh bien! cet homme, rendu bientôt après à la liberté et à son pays, et rentré dans la jouissance de ses vastes domaines, finit par me payer de la plus noire ingratitude” (Jean-Charles de Besse, *Voyage en Crimée, au Caucase, en Géorgie, en Arménie, en Asie-Mineure et à Constantinople, en 1829 et 1830*, Paris, Delaunay, 1838, p. 428-431).

⁹¹ „Legătura dintre nobilul său obraz și mine, care ține de multă vreme și a fost în multe feluri încercată, nu mai suferă din cauza lipsei și a îndepărtării geografice. Prin urmare, să mă solicite oricând și oriunde și să nu lipsesc niciodată de la îndatoririle ce mi le aduc dragostea și prietenia mea față de acesta. Fii sănătos, frate, fii dârz, să ai noroc în cele ce te așteaptă și nu uita de prietenii lăsați în urmă atunci când te așezi la masa mare cu prietenii compatrioți” (AN-Iași, Documente, 436/308).

⁹² *Ibidem*, 436/302, 324 (scrisoare din 22 iunie 1826, redactată la persoana a treia: „[...] am fost nevoit să mă adresez nobilului dumisale obraz și să-l rog să-mi facă un bine; întâi: să depună cu siguranță în mâinile omului meu Petrachi scrisoarea mea închisă către acesta, al doilea: să accepte și această povară a mea să devină îngrijitor și mumbașir peste capul aceluia, ca să aducă la îndeplinire grabnic cele ce-i scriu referitor la rezolvarea socotelilor mele, supraveghindu-l în taină [...] pentru binele meu, al fratelui și sclavului dumisale”).

⁹³ Pentru biografia și cariera politică a lui Ștefan Vogoridi, vezi Ioan C. Filitti, *Notice sur les Vogoridi*, în „Revue Historique du Sud-Est Européen”, IV, 1927, nr. 10-12, p. 314-320 (reluat în idem, *Contribuții la istoria diplomatică a României în secolul al XIX-lea*, București, 1935, p. 12-17); Mihail-Dimitrie Sturdza, *Dictionnaire historique et généalogique des grandes familles de Grèce, d'Albanie et de Constantinople*, 2e édition revue et augmentée, Paris, 1999, p. 448, 465-467.

de casă al Fanarului înainte de 1821, Vogoridi devine indispensabil sultanilor Mahmud II (1808-1839) și Abdul-Medjid I (1839-1861), parte a unei generații emergente de oameni de stat („neofanarioți”) și diplomați ai vremii, participă la reconstruirea rețelelor de patronaj, în conexiune cu puterea centrală otomană, Ministerul de Externe de la Istanbul (regândit pe baze moderne), Biserica Ortodoxă, administrațiile Principatelor sau puterile europene prin reprezentanții diplomați ai acestora la Poartă (precum Stratford Canning, ambasadorul britanic la Istanbul)⁹⁴.

Ștefan Vogoridi s-a căsătorit în Fanar cu Ralu, fiica lui Iacov Skilitzi și a Eufrosinei Scanavi, consolidându-și prin această alianță matrimonială calitatea de membru al elitei fanariote. A intrat, de pe această poziție, sub patronajul lui Scarlat Callimachi, în domnia căruia a fost agă (1813) și postelnic (1814), apoi hatman sub Mihail Suțu (1820)⁹⁵. A participat la elaborarea Codului Callimachi (promulgat în 1817), apoi, în calitate de membru al „casei” patronului său, a semnat („Hatman Istefanaki Vogori”) Regulamentul (*Kanun*) din 1819 care limita accesul la dregătoriile rezervate creștinilor din imperiu doar la patru familii (Hanedan-ı Erba’ a sau „Dinastia celor Patru”)⁹⁶.

Adversar al grecilor „naționaliști” din Eterie⁹⁷, a rămas devotat politicii sultanului în anii 1821-1822 (fiind caimacam al Moldovei), când rețeaua fanariotă în care se integrase a fost eliminată din structura guvernării otomane (dragomanatul imperial și al flotei, domniile Principatelor), afectând grav și „corpul diplomatic” otoman. A intuit însă că evoluțiile în plan politic îi pot oferi noi oportunități de „supraviețuire” (pe baza experienței diplomatice: negociere, traducere, interpretare, schimb de informații), astfel încât, după aproximativ un an de exil în Anatolia, a revenit în 1823 la Constantinopol în anturajul sultanului Mahmud II, pe care l-a sfătuit să recunoască independența Greciei⁹⁸. Din această postură a fost în măsură să intervină în sprijinul vechiului său prieten Constantin Paladi, pe care l-a ajutat să obțină clemența sultanului și eliberarea din exil.

„Un vrednic patriot” (1825-1831)

Întors în țară la începutul verii anului 1825, Constantin Paladi a avut de rezolvat, înainte de toate, problemele legate de administrarea afacerilor de familie,

⁹⁴ Christine M. Philliou, *Biography of an Empire. Governing Ottomans in an Age of Revolution*, Berkeley – Los Angeles – London, University of California Press, 2011, *passim*.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 67-68, 87-89.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 83-84.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 89-90.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 106-107. Pentru o sinteză a evoluțiilor din regiune care au dus la recunoașterea independenței Greciei, vezi Meral Bayrak, *The Attitude of the European States During the Greek (Rum) Revolt*, în Kemal Çiçek (ed.), *The Great Ottoman-Turkish Civilisation, I, Politics*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2000, p. 451-453; Alexander Bitis, *The Russian Army and the Eastern Question, 1821-34*, Ph. D. Thesis, The London School of Economics and Political Science, 2000, p. 120-138.

despre care solicită lămuriri paharnicului Oprișan, la 28 septembrie⁹⁹. O primă „luptă” o duce cu fosta sa soacră, Smaragda Callimachi, care încă din aprilie 1826 îi scria lui Ioan Sandu Sturza în legătură cu moșiile sale din Moldova¹⁰⁰. Fosta doamnă a țării, încă în exil la Brusa¹⁰¹, dar sperând la iertarea sultanului¹⁰², riposta astfel la jalba lui Paladi, care solicita autorităților recuperarea unei datorii pentru care el era garant. Într-un memoriu adresat Divanului Moldovei, la 7 mai 1828, Smaragda Callimachi își expunea argumentele cu trimitere la pravile, subliniind apăsător că protesta astfel „în numele preaputernicului împărat Nicolai” al Rusiei¹⁰³, elemente în măsură să dea greutate demersului său¹⁰⁴.

Lucrurile nu erau lămurite pe deplin nici în privința relației hatmanului Paladi cu tatăl său, căminarul Gheorghe Bogdan, tulburată de pretențiile acestuia pentru proprietățile pe care le obținuse prin zestrea soției. Căminarul reclamă, în anii 1828 și 1829, interesele potrivnice ale fiului său și ale epitropilor averii

⁹⁹ Nicolae Iorga, *Wilhelm de Kotzebue*, p. 330. În această privință, Paladi avea suportul deplin al Porții; printr-o scrisoare vizirală din septembrie 1825, Ioan Sandu Sturza este „îndemnat” să-l sprijine pe hatman în privința încasării de către acesta a unor datorii mai vechi (*Catalogul documentelor turcești*, II, p. 528, nr. 1882).

¹⁰⁰ AN-Iași, Documente, 436/328. La 25 septembrie 1827, un anume Stavrachis Capanoglu îi scrie lui Constantin Paladi, din Constantinopol, sfătuindu-l să apeleze la demnitarii otomani pentru rezolvarea litigiului: „În ce privește problema pe care o are cu soacra sa, să nu sperie niciun ajutor nici de la domnitor, nici de la fiul său, ci să facă jalbă, una către bei efendi și alta către reiz efendi și să mi le trimită și eu voi cerceta problema lui ca pe a mea proprie”; pentru asta, ar fi bine să trimită 12 blănuri de samur „ca să dau acolo unde trebuie” (*ibidem*, 436/346). În anii 1826-1827, hatmanul îi scrie soacrei sale în dese rânduri că are mari datorii la diverse persoane, în special către Mihalache Sturza vornic și Constantin Pașcanu vistiernic, acesta din urmă insistând să i se plătească toți banii în galbeni, deoarece valoarea acestora este în creștere, în timp ce a moșiilor scade; în Moldova și Europa se resimte lipsa banilor în numerar (Dumitru Zaharia, Emilia Chiriacescu, Corneliu Cărămidaru, *Colecția de documente de la Arhivele Statului Bacău (1424-1848)*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului din RSR, 1976, p. 165, nr. 798; p. 169-170, nr. 822 ș.a.).

¹⁰¹ Théodore Blancard, *Les Mavroyéni, histoire d'Orient (de 1700 à nos jours)*, I, Paris, Éditeur Ernest Leroux, 1909, p. 579-580.

¹⁰² În aprilie 1828, frații prințului Alexandru Ipsilanti primeau acceptul țarului de a se întoarce în Rusia, alături de familia lor (G. L. Arș, *On the Life in Russia of the Greek Patriotic Family of Ypsilanti*, în „Balkan Studies”, Vol. 26, 1985, No 1, p. 89). Exilul familiilor fanariote este anulat de firmanul sultanului din anul 1829 (Théodore Blancard, *op. cit.*, p. 592, 596).

¹⁰³ Smaragda Callimachi întreținea, de altfel, în acea vreme, o corespondență cu generalul-maior F. I. Mirkovici, vicepreședintele Divanului din Iași, pentru diverse chestiuni de familie (Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 626, nr. LXV).

¹⁰⁴ Pentru amănuntele acestei pricini, vezi Sorin Ifțimi, *Doamna Smaragda Mavroyeni*, p. 90-95. Chestiunea stârniise interesul fostului domn Mihail Suțu, care îi scria fiului său Nicolae, la Constantinopol, cu sfatul de a-l informa și pe patriarhul ecumenic (AN-Iași, 436/353). Ioan Sandu Sturza solicitase, de asemenea, patriarhului să intervină în aplanarea conflictului cu toată autoritatea sa duhovnicească: „[...] să examineze și să judece [...] și să dea o sentință mai ușoară în favoarea ginerelui nevinovat, care și-a asumat să-și ajute soacra punându-și moșiile zălog și riscând să-și lase copiii în nenorocire și disperare. [...] Doamna să fie îndemnată să se comporte ca o mamă iubitoare și să-și achite datoria cu dobânzile consemnate în cele două zapise de datorie date ginerelui Paladi, ca acesta să poată să-și răscumpere moșiile scoase la mezat” (*ibidem*, 436/418; scrisoare din 20 aprilie 1828).

Pălădești, contestând chiar adopția lui Constantin de către bunicul matern („nefiind nicicacum dovadă că eu l-aș fi dat în adopsionu, adică fiu de suflet socrului meu, precum toată Moldova o știi și, orișicând lucrul ar fi așa, sângură putere părințască să dă, iar nu pricinile interesurilor”). Numai moartea căminarului va pune capăt neînțelegerilor cu fiul său¹⁰⁵.

În acești ani, Paladi a păstrat legătura cu Ștefan Vogoridi¹⁰⁶, care era în măsură să sprijine revenirea hatmanului în viața politică a țării din postura sa de consilier al sultanului¹⁰⁷, fostul caimacam fiind interesat, la rândul-i, de păstrarea legăturilor personale cu Moldova, folosind toate mijloacele în acest sens, inclusiv tactica alianțelor matrimoniale. Modul în care Ștefan Vogoridi a reușit să revină în prim-planul politicii otomane după exil, prin abilități și conexiuni personale, a putut constitui un model de urmat pentru Constantin Paladi în carieră, un principiu esențial fiind loialitatea¹⁰⁸ față de șeful statului (sultan, respectiv domnul Moldovei). De asemenea, unele afinități „ideologice” între Vogoridi și Paladi pot reprezenta un element al grilei de analiză a modului în care a acționat Paladi din momentul revenirii în țară¹⁰⁹.

Constantin Paladi a fost văzut de contemporani ca parte a grupului de boieri „cu trecut cărvunar” (folosit de Ioan Sandu Sturza împotriva marii boierimi), cu structură eterogenă, activ între 1822 și 1824, deci în anii în care

¹⁰⁵ În alte scrisori, căminarul Bogdan acuză interesul pentru averea în litigiu a domnului Sturza și a mitropolitului țării: „Sturza dispre altă parte acum zăci că au cheltuit cu copilul cât era în robii, și consulului rusăscu au zâs că mi-i datoriu dumnealui cu ce plăți: scrisoare consulului o am aice. Dumnealui să-i dă pisti nas și să-i vândă moșăile ca să plătiască; ari poruncă înpărătească ca să mi să facă dreptati. Îi trimet scrisoare. Sturza cu minciuni numă și minciuni o puni; răspunsu mi l-au făcut. L-au însurat ca să-i dă pi nepoată-sa împreună cu mitropolitul la câștigu făcut” (Nicolae Iorga, *Vicisitudinile celui dintâiu student moldovean*, p. 386-387, 389, 395).

¹⁰⁶ Constantin Paladi se îngrijește de veniturile moșiilor lui Vogoridi din Moldova și-i trimite la Constantinopol sumele încasate (AN-Iași, Documente, 436/177, 241).

¹⁰⁷ Vogoridi a participat la tratativele pentru încheierea Tratatului de la Akkerman (1826), a păcii de la Adrianopole (1828) și ale Tratatului de la Edirne (1829), a negociat în numele Porții tratate comerciale cu marile puteri, l-a consiliat pe marele vizir Reșid pașa în redactarea legilor reformatoare. În acest fel, pe baza reputației sale în mediul oamenilor de stat otomani, francezi și britanici, a reușit să-și refacă „puterea fanariotă” de dinainte de 1821, adaptată noului context politic din anii '20 ai secolului al XIX-lea (Christine M. Philliou, *op. cit.*, p. 151). Marea sa grijă a fost permanenta preocupare pentru „explicarea” poziției sale, de creștin otoman loial sultanului și propriei sale credințe creștine ortodoxe (*ibidem*, p. 170-171).

¹⁰⁸ Un alt personaj al acelor decenii care și-a legat destinul de „patronii” săi a fost Dumitrache Merișescu, care „își începe cariera sub aripa protectoare a patronului său: fanariotul Ioan Hagi-Moscu. Când patronul dispare, Dumitrache încearcă să se prindă într-o altă rețea clientelară și să intre sub patronajul unei alte familii importante și influente: Sturza. Întreaga lui carieră în administrația Moldovei se leagă de evoluția în timp a patronilor aleși, promovând sau sărăcind alături de aceștia” (Constanța Vintilă, *Introducere la Tinerețile unui ciocoiș. Viața lui Dimitrie Foti Merișescu de la Colentina scrisă de el însuși la 1817*, București, Editura Humanitas, 2019, p. 58-60).

¹⁰⁹ În necrologul publicat de presa otomană la moartea lui Ștefan Vogoridi se sublinia faptul că în anii petrecuți în Moldova „il se fait distinguer par ses travaux opiniâtres contre le système vicieux de l'aristocratie du boyarisme” („Journal de Constantinople”, 14me Année, N° 1042, Mercredi 7 Septembre 1859, p. 3-4).

hatmanul a lipsit din țară, fără a păstra solidarități politice (decât de la distanță, așadar cu eficiență redusă). Cu toate acestea, după revenirea în Moldova, chipul în care și-a îndeplinit obligațiile funcției de hatman și reputația câștigată în acest răstimp au fost factori decisivi care l-au impus pe „lista scurtă” a candidaților la domnie¹¹⁰.

Informațiile despre activitatea lui Constantin Paladi în primii ani ce au urmat întoarcerii în Moldova sunt destul de puține¹¹¹. Se regăsește printre semnatarii hrisovului domnesc pentru pronomiile Moldovei, sancționat de Ioan Sandu Sturza la 10 aprilie 1827¹¹², văzut ca un moment de impunere a punctului de vedere al mării boierimi. A fost un an dificil pentru hatman, incendiul devastator din august¹¹³ afectând și casa sa din Iași („casele lui, vechi așezări Pălădești, trebuie să fi fost foarte mari și cu vaste curți”¹¹⁴), de care se îngrijise în anii din urmă¹¹⁵ și

¹¹⁰ Cristian Ploscaru, *Originile „partidei naționale” din Principatele Române*, I, *Sub semnul „politicii boierești” (1774-1828)*, cuvânt înainte de Mihai Cojocariu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013, p. 685, 701; idem, *Politică, reformă și interogații identitare în Moldova, 1822-1832*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2022, p. 158-159, 244, n. 32.

¹¹¹ În 26 februarie (stil nou) 1826, „fut un bal magnifique dans la maison du Grand Camarasch, mais aux dépens de M. le hethman Constantin Palladi Bogda” (Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 343, nr. CCCCVII). La 30 ianuarie 1826, hatmanul Paladi îi împrumută lui Constantin Catargiu, pe termen scurt, o sumă mare de bani (Simion-Alexandru Gavriș, *Din istoria familiei Catargiu: marele vornic Ștefan (1777-1842)*, în AII, LII, 2015, Supliment, p. 100).

¹¹² Theodor Codrescu, *op. cit.*, II, ed. a II-a, Iași, Tipografia Buciumului Român, 1889, p. 199-215. *Anafora pronomiilor Moldovei* este „unul dintre cele mai cuprinzătoare și limpezi texte boierești de dinainte de Regulamentul Organic, sintetizând câteva dintre ideile mării boierimi moldovene în privința relațiilor dintre puterea politică («ocârmuire») și societate” (Cristian Ploscaru, „Magnafi”, „cârvunari”, „parveniți”: *rețele sociale și acțiuni politice în Moldova (1822-1829)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, XXII, 2009, p. 91-96).

¹¹³ Pentru incendiul din 1827 și consecințele sale pentru capitala Moldovei, vezi D. Găzdaru, *O relație italiană despre focul din Iași de la 1827*, în „Arhiva. Organul Societății Științifice și Literare”, XLI, 1934, nr. 3-4, p. 118-121; Marian Juncanariu, *Marele incendiu din 1827 și consecințele pe care le-a avut asupra orașului Iași*, în „Historia Urbana”, XXVI, 2018, p. 47-65; Mihai-Cristian Amăriuței, *Despre „Comitetul întru toată îngrijirea orașului și punerea la cale a siguranței obștii” numit în urma incendiului din Iași din 1817*, în „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal „Regina Maria” Iași, seria a III-a, II, 2020, p. 109-122.

¹¹⁴ „Aceste locuințe n-au mai fost refăcute, iar în locul lor găsim astăzi niște magazine fără etaj, care pornesc în direcția Mitropoliei și altele mai mărișoare, unde se aflau bancherii, întinzându-se până la gradul Mitropoliei” (Vasile Panopol, *Două scrisori necunoscute ale spătarului Iordache Bucșănescu*, în „Arhiva Românească”, X, 1945-1946, p. 351).

¹¹⁵ În toamna anului 1819, aflat la Constantinopol alături de socrul său Scarlat Callimachi, Paladi se interesează la meșteri țarigrădeni cum este mai potrivit să-și acopere casa din Iași, aflată în reconstrucție: „Pentru acoperământ, înțelegând cele cuprinsă, am cercetat de calile împărătești și de alții și m-au încredințat că cu fier albu nu este lucru sănătos fiind suptiri tenechelile, că numai la lucru mic să întrebuițază, unde poate fugi ploaia cu răpegiune. Iar la așa bina mare cu atâta lățime, oprindu-să ploaia, de soare să corodesc tenechelile. Dar pentru ca să fii vecinică, am găsit cu cale să acopere casăle cu plumbu și m-au îndemnat mulți”. Casa era cu adevărat mare, așa cum se poate afla din scrisoarea trimisă la Iași la începutul anului 1820, în care arată că a văzut la Țarigrad niște uși foarte potrivite pentru „ușili de la șală și de la musafir odae cu cabinetul ei și de la etac cu cabinet de alături” (Aurica Ichim, *Din corespondența hatmanului Costandinică Palade*, p. 209-215).

din care nu a mai rămas nimic¹¹⁶. În foarte scurtă vreme (23 decembrie 1827), Paladi cumpără o altă casă, cea a logofătului Costache Catargiu¹¹⁷, pe care a prefăcut-o după gustul său¹¹⁸, vândută de epitropia moștenitorilor hatmanului, în 1832, spătarului Mihalache Cantacuzino-Pășcanu.

Probabil în același an, 1827, s-a recăsătorit cu Elisabeta (Safta, Eliza)¹¹⁹, un „personaj luminos” al epocii¹²⁰, fiica vornicului Vasile Roset și a Smarandei Dimache – nu de multă vreme despărțită de primul ei soț, Mihail Sturza –, cu care a avut o căsnicie fericită, în orice caz, liniștită, în puținii ani ce le-a fost dat să petreacă alături¹²¹. Liniștit și din partea căsătoriei, hatmanul Paladi s-a străduit să-și îndeplinească atribuțiile dregătoriei¹²², cu mai mult sau mai puțin

¹¹⁶ „Din casa hatmanului Constantinică Paladi, care atunci și-o mobilase din nou, cu mobile aduse din străinătate, după cea din urmă modă, s-a putut scapa numai un scăuiș (tabouret)” (Hurmuzaki, *Documente*, X, p. 426, nr. DXIII; Radu Rosetti, *Amintiri. Ce am auzit de la alții. Din copilărie. Din prima tinerețe*, prefată de Neagu Djuvara, București, Editura Humanitas, 2013, p. 121).

¹¹⁷ Dan Berindei, „Palatul Cuza” din Iași și proprietarii săi din secolul XIX, în „Buletinul Monumentelor Istorice”, anul XL, 1971, nr. 1, p. 49-51.

¹¹⁸ În 1828, sunt cumpărate uși noi („a rândului de sus la douăzeci odăi, cu privazuri cu tot și privazurile la douăzeci uși a rândului de gios”), pentru ca în primăvara anului 1830 să facă noi modificări, schimbând și lărgind cele două balcoane (unul „la fața uliții, la șală”, celălalt „la scara unde trag trăsurile”); Aurica Ichim, *Din corespondența hatmanului Costandinică Palade*, p. 213-215; idem, *Informații mai puțin cunoscute despre localul Muzeului Unirii din Iași*, în „Monumentul”, VI, 2004, p. 141-145. Soția sa încheie contracte în 1830 pentru mobilarea casei: două „garderopuri” din tei cu „lustru bun negru”, 24 de scaune, 6 jilțuri, două canapele „drepte” și altele (Gh. Ghibănescu, *Varia*, în „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal Iași, fasc. 7, 1928, p. 208, nr. CXXIV și CXXV).

¹¹⁹ R. Rosetti, *Familia Rosetti, I, Coborâtorii moldoveni ai lui Lascaris Rousaitos*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1938, p. 111-112; Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, p. 70-71.

¹²⁰ „Săftița Pallady era de o inteligență scilpitoare, de o bunătate rară, impunătoare și miloasă în același timp. Era foarte cultă. În tinerețea ei, a călătorit în întreaga Europă, în tovărășia surorii sale Eufrosina Rosetti. În Italia a stat mai multă vreme, cu care ocazie s-a coborât în Vezuviu. [...] Și de aceea la moartea Săftiței Pallady, convoiul funebru a fost condus până la moșia Cilibiu de toată lumea ieșană, care a regretat într-însa pe una din podoabele societății ieșene. Multă vreme după moartea ei, s-a vorbit de calitățile sufletești ale acestei femei și de casa ei atât de primitoare” (Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, II, Iași, Viața Românească, 1928, p. 37-38).

¹²¹ Rămas văduv „cu o fetiță în cărcă, mica Luțică”, „află deodată că soția cea cuminte a vornicului Mihai Sturza se despărțea de bărbatul ei. Îndată după divorț îi ceru mâna, făcând astfel din fosta Elisabeta Rosetti și fosta Eliza Sturza, o nouă Safta Palladi, pe care a cunoscut-o toată Moldova de ieri, până după Unire, după Independență și mai târziu. Au dus amândoi împreună câțiva ani de prea fericită viață – iarna la Iași, vara pe la moșii, la Valea Seacă și Grozeștii Bacăului, la Ciorăștii Tutovei, sau la Cilibiu, unde-și avea coana Săftica așezarea de zestre din partea Rosetteștilor” (C. Gane, *op. cit.*, III, p. 120).

¹²² Potrivit rangului, Constantin Paladi a participat, între anii 1829 și 1831, la ședințele Adunării Obștești și ale Adunării Obștești Extraordinare pentru revizuirea Regulamentului Organic („Albina românească”, III, nr. 11, 10 mai 1831, p. 43; nr. 12, 14 mai 1831, p. 45; *Analele parlamentare ale României*, tomul I, partea a II-a, București, Imprimeria Statului, 1893, p. 3, 9, 244, 245). În organizarea serbărilor din Iași, în diverse împrejurări (celebrarea zilelor de naștere ale țarului și membrilor familiei imperiale, spre exemplu), rolul hatmanului Paladi era dintre cele mai importante. La 25 iunie 1830, după popasul în capitala Moldovei, Pavel Kiselev a plecat spre București,

succes¹²³, după mijloacele pe care le-a avut la dispoziție. Nu a scăpat prilejul de a se înscrie printre prenumerații „Albinei românești”, la apariția gazetei¹²⁴. În primăvara anului 1830, în urma epidemiei de ciumă, s-a ocupat personal, de la Galați, de așezarea unei „linii de carantină” pe malul stâng al Dunării, din gura Prutului până în marginea Țării Românești¹²⁵.

Dar momentul său de glorie a fost Miliția Națională (Straja pământească), înființată în același an 1830 și pusă sub comanda hatmanului Paladi, care s-a implicat total în organizare și înzestrare (uniforme, cai și toate celelalte trebuincioase)¹²⁶. Numit „general inspector șef al tuturor oștilor Moldovei”, avea în subordine, printre alții, pe aga-colonel Teodor Balș (șef al statului major), pe aga-colonel Iordache Costache Lătescu (comandant al divizionului de cavalerie, ulterior de pedestrimă), pe sublocotenentii Neculai Mavrocordat și Todiraș Paladi, vărul său de gradul al III-lea (aghiotanți ai hatmanului)¹²⁷, toți fiind rude mai apropiate sau mai îndepărtate ale hatmanului¹²⁸. Apariția pe străzile Iașului a primelor uniforme și a „steagului național” produce un entuziasm general. La 14 septembrie 1830, hatmanul Paladi, „răzând barba și dezbrăcând costumul asiatic s-au îmbrăcat în uniforma militărească națională, ca și toți ofițerii și sălțații de supt căpitenica sa comandă, ci poartă cocarda și steagul național di coloric albastru și roșu închis”¹²⁹. Astfel reorganizată, structura armatei naționale se regăsește în „Regulamentul pentru Miliția Națională a Moldovei”, prezentat Adunării în primăvara anului 1831 de hatmanul Paladi, integrat apoi în Regulamentul Organic¹³⁰.

„pre carele petrecându-l toată adunarea până la cvarțiră, de aice însoțit de dumnealui postelnicul Iorgu Ghica, eforul Casei postelor, și de dumnealui hatmanul Costandin Paladi, ci mergea înaintea sa cu toată garda Hătmăniei, au plecat excelența sa în călătoria către București” („Albina românească”, II, nr. 49, 29 iunie 1830, p. 207).

¹²³ După incendiul din 1827, Hătmănia nu a reușit să se pregătească mai bine pentru asemenea întâmplări: când, în 1830, pământirea Socola a fost cuprinsă de flăcări, cei 77 de slujitori și hatmanul Paladi însuși nu au putut interveni eficace, în lipsă de apă și, mai ales, de utilajul necesar (Gh. Ungureanu, *Contribuție la istoria pompierilor. Înființarea și organizarea lor în Moldova*, în „Revista arhivelor”, seria nouă, I, 1958, nr. 2, p. 59; Marian Juncanariu, *op. cit.*, p. 61).

¹²⁴ „Albina românească”, I, nr. 1, 1 iunie 1829, p. 3.

¹²⁵ „Dumnealui Costantin Pălade mare hatman al Moldovei însărcinat cu așazarea și privityherea carantinei țerei, venind de la Iași au petrecut aice câteva zile spre regularea acestui interes însămnat, orânduind toate după un regulament dat de către înaltul guvern”. Vezi „Albina românească”, II, nr. 29, 20 aprilie 1830, p. 121; Hurmuzaki, *Documente*, XXI, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare austriace (1828-1836)*, publicate de Ion. I. Nistor, București, Editura Cartea Românească, 1942, p. 260, nr. CCV.

¹²⁶ „Albina românească”, II, nr. 32, 1 mai 1830, p. 153; nr. 60, 7 august 1830, p. 257-258, și Supliment, p. 259-260; nr. 62, 14 august 1830, Supliment, p. 269-270.

¹²⁷ „Albina românească”, II, nr. 70, 11 septembrie 1830, p. 299-300.

¹²⁸ Spre exemplu, soacra lui Teodor Balș, Smaranda Bogdan, născută Rosetti, era mătușa paternă a lui Constantin Paladi (*Familiiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I, p. 584), o femeie cu legături prețioase în mediul rusesc.

¹²⁹ „Albina românească”, II, nr. 72, 18 septembrie 1830, p. 307.

¹³⁰ Pentru detalii privitoare la înființarea Miliției Naționale, vezi *Acte și documente relative la istoria renascerii României*, publicate de Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza și Dimitrie C. Sturdza, I, București, Tipografia Carol Göbl, 1888, p. 327, nr. 63 (Act separat de la Adrianopole

Șeful Miliției este iubit de oamenii săi („părintele nostru este hatmanul Constantinică Palade”), cărora le ia apărarea în toate împrejurările și care nu se arată deranjați că acest om blând este în stare să-l bată pe un căpitan de tulumbagii ce nu-i respectase un ordin („înșfacă de păr pe căpitanul de tulumbagii, îl trânteste jos și începe a-l călca cu picioarele și a-l bate”)¹³¹. De altminteri, zelul cu care hatmanul Paladi își îndeplinea misiunea în slujba țării este remarcată și de alți martori ai vremii, precum Teodor Vârnav („din copilărie fricos”) care, în trecere prin Iași spre București, cunoaște o mare spaimă când însuși hatmanul conduce un control al pașapoartelor, în căutarea autorilor pamfletelor „ocărtoare asupra ocârmuitorilor boieri a Moldaviei și a însuși mitropolitului Veniamin”, căci „în acea vreme cea mai mare parte a norodului și o seamă din boierii cei din starea al doilea și al treilea se aflau nemulțămiiți cu alcătuirea reglamentului (așzământului) ce se făcea din nou în Moldavia și avea oareșcare plecare a rădica bunt în însuși orașul stoliții”¹³².

În contextul politic al acelor ani, calitățile hatmanului Paladi și aprecierile favorabile ale contemporanilor, din țară și dintre reprezentanții administrației militare ruse deopotrivă, l-au indicat ca pe unul dintre cei mai potriviți candidați pentru a ocupa tronul Moldovei¹³³.

relativ la Principatele Moldovei și Valahiei, 14 septembrie 1829); George Ioan Lahovari, *Hârtii vechi. Genesa oștirii românesci (1830)*, București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1893; Anghel Popa, *Regulamentul Organic și organizarea armatei pământene în Moldova*, în „Revista de istorie”, tomul 32, 1979, nr. 10, p. 1882; Nichita Adăniloiaie, *Dezvoltarea și modernizarea armatei în anii formării statului național român*, în „Revista de istorie”, tomul 34, 1981, nr. 10, p. 1841-1842; Dumitru Vitcu, *Pavel D. Kiselev în Principatele Române (1829-1834): virtuțile și frustrările unui ocupant atipic*, în AIIIX, XLII, 2005, p. 119-120; Tatiana Onilov, *Generalul Pavel Kiselef, Principatele Române și Regulamentele Organice (1829-1834)*, prefață de Dumitru Suciu, Cluj-Napoca – Gatineau, Canada, Editura Argonaut – Symphologic Publishing, 2020, p. 172-201.

¹³¹ A. D. Xenopol, *Din amintirile unui boier moldovean din jumătatea întâi a veacului XIX. Dimitrie Ghițescu, 1814-1889*, în AARMSI, seria II, tomul XXXII, 1909-1910, p. 1007.

¹³² Teodor Vârnav, *Istoria vieții mele (autobiografie din 1845)*, prefață de Artur Gorovei, postfață de Laurențiu Faifer, Iași, Editura Polirom, 2015, p. 101-104. Pentru protestele micii boierimi și pamfletele risipite prin Iași în 22 și 23 ianuarie 1831, anchetate de o comisie specială din care făcea parte și hatmanul Paladi, vezi Ion I. Nistor, *Clasele boierești din Moldova și privilegiile lor*, în AARMSI, seria III, tomul XXVI, 1943-1944, p. 528-529.

¹³³ Octav-George Lecca știe că tradiția familiei Bogdan susține descendența sa din domnul Ștefan cel Mare prin fiii săi, „pentru care se adoptase chiar în armele Bogdanilor acelea ale Moldovei, adică un cap de bour și coroana princiară. Nimic dovedit însă în această privință” (*Familiile boierești române. Istorie și genealogie (după izvoare autentice)*), cu adnotări, completări și desene de Mateiu Caragiale, ediție de Alexandru Condeescu, București, Fundația Culturală Libra, Editura Muzeul Literaturii Române, f.a., p. 133; *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I, p. 597: stema familiei Bogdan din secolul al XIX-lea. În sigiliul heraldic al hatmanului Paladi din 1819 este figurată o mantie în jurul scutului, după modelul stemelor domnești din Moldova (Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 414-415, planșa CIV, fig. 1; Sorin Ifțimi, *Observații privitoare la ctitorii mănăstirii Sfântul Sava din Iași*, în *Contribuții privitoare la istoria relațiilor dintre Țările Române și Bisericile Răsăritene în secolele XIV-XIX*, editor Petronel Zahariuc, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 115, 120, fig. 9; Tudor-Radu Tiron, Mihai-Bogdan Atanasiu, *The noble heraldry of the pre-modern Moldavia*, în „Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (serie nouă), Istorie, LXV, 2019, p. 329, fig. 42).

Contextul e cunoscut, „căutările” pentru cea mai bună alegere au fost marcate de „profilul” grupului de interese care căuta o soluție conformă obiectivelor sale. După ce candidatura beizadelei Nicolae Sturza (sprijinit de Ionică Tăutu, cu scopul împiedicării revenirii în centrul puterii a mării boierimi refugiate) a căzut, odată cu începerea războiului și surghiunirea tatălui său în 1828, în rândul boierilor ostili Rusiei a apărut, mai întâi, ideea sprijinirii lui Ionică Tăutu¹³⁴. Boala „cărvunarului” (tuberculoză), acutizată în 1828, când obținea permisiunea autorităților otomane pentru a pleca la băile de la Brusa, și faptul că nu se mai putea întoarce în Moldova după începerea războiului¹³⁵ au fost elemente care au condus la conturarea „soluției” Paladi¹³⁶.

Deși era văzut ca un adversar al politicii rusești în Principate (precum fostul domn Ioan Sandu Sturza, căruia i-a fost loial până la plecarea acestuia de pe tron), Constantin Paladi a fost apreciat de Pavel Kiselev¹³⁷, preocupat de consolidarea regimului regulamentar (opera sa), care și-a îndreptat atenția spre potențiali candidați care au contribuit la aplicarea reformelor înainte de alegerile pentru primele Adunări Obștești Obișnuite: Constantin Paladi în Moldova și Alexandru Dimitrie Ghica în Valahia. Generalul Mirkovici îl descria ca „cel mai bine intenționat om de aici, străin de toate intrigile; bunăvoința cu care execută dispozițiile, loialitatea și caracterul său îl recomandă să fie preferat celorlalți”. Ivan Petrovici Liprandi îl privea pe hatman în aceeași lumină favorabilă, ca om „cinstit”, cu „oarecare viziune”, „un mod de gândire bine fundamentat”¹³⁸. Într-o

¹³⁴ Cristian Ploscaru, *Politică, reformă și interogații identitare*, p. 200-201 (și n. 120), 207, n. 154.

¹³⁵ Emil Vîrtosu, *Introducere la Ionică Tăutul, Scrieri social-politice*, p. 17-18.

¹³⁶ „Felul acesta blând pe care-l avea Palladi de a se purta cu oamenii, fără strășnicie militară și fără fumuri de boierie, îl făcu atât de iubit și de popular, încât, fiind și foarte bogat, începu, îndată după mazilirea lui Ioan Sandu Sturza, să se gândească – de ce nu? – că ar putea candida la domnie. Pe lista competitorilor de după 1828 figura, printre mulți, și numele lui Constantinică Palladi. Dar din acei mulți, cu încetul, nu mai rămăseseră la catastif, decât numai doi boieri, despre care se spunea cu siguranță că sau unul sau altul va fi, după plecarea lui Kiselev, domnul Moldovei. Aceștia erau Mihai Grigore Sturza și Constantin Palladi. Închipuie-și oricine starea de suflet a coanei Săfticăi. Dacă izbutește Mihai, rămâne ea o boieroaică care ar fi putut fi doamnă și care nu va fi – dar și dacă învinge Constantinică al ei, ce mulțumire pentru ea, ce răzbunare împotriva celui care credea că «totul trebuie să i se încovoie». Pe măsură ce treceau anii, 1828, 29, 30, popularitatea lui Palladi creștea și la fel și sorții lui de izbândă. La începutul anului 1831, în iarnă și în primăvară, nimeni nu se mai îndoaia că viitorul domn va fi el, hatmanul Constantinică” (C. Gane, *op. cit.*, III, p. 119).

¹³⁷ În *Schițe din viața și familia Logofătului Conachi*, pagini cu care deschidea ediția din 1887 a poeziilor tatălui său, [Emilian] Vogoride-Conachi arată că hatmanul Paladi era susținut la domnie de Kiselev personal, alegerea ulterioară a lui Mihail Sturza datorându-se sprijinului la Poartă de care acesta, prin legăturile de căsătorie, beneficia din partea prințului „Ștefan Vogoride, care „se bucura pe atunci de toată încrederea marelui sultan Mahmud, cu o trecere lângă sultan și o putere la Poartă, cum n-a avut-o niciodată alt creștin în Țarigrad” (Logofătul Costachi Conachi, *Poesii. Alcătuirii și talmăcirii*, ediția a doua, Iași, Editura Librăriei „Frații Șaraga”, 1887, p. 65-66).

¹³⁸ Cristian Ploscaru, *Politică, reformă și interogații identitare*, p. 243 (și n. 31), 244, n. 32. Decidenții politicii ruse în Moldova au trecut cu vederea „amănuntul” că, la intrarea trupelor imperiale în țară, domnul Sturza era sfătuit să ridice țara la arme în frunte cu tinerii hatmani Constantin Paladi și Grigore Ghica, după cum notează Ioniță, fiul lui Antohi Sion, care mai

listă a boierilor întocmită în ianuarie 1830, ca urmare a necesității cunoașterii „calităților” lor și a sentimentelor elitei locale față de Rusia, hatmanul Paladi este caracterizat în câteva cuvinte: „Un om bine intenționat și foarte sânguinos, dar fără mari capacități”¹³⁹. De remarcat faptul că, în toate aceste caracterizări, elementele-cheie sunt „loialitatea” și „bunăvoința de a executa ordinele” puterii, ceea ce poate explica nuanțele politicii ruse în privința hatmanului. Ca urmare a meritelor sale, hatmanul Paladi este decorat de Pavel Kiselev, în aprilie 1831, cu ordinul Sf. Ana, clasa a II-a, cu coroană imperială la gât¹⁴⁰.

În cele din urmă, eventuala accedere la tronul Moldovei nu s-a împlinit, iar pentru un asemenea deznodământ a hotărât epidemia de holeră din prima parte a anului 1831¹⁴¹. Hatmanul a murit în tabăra de la Holboca, în 29 mai

remarcă că, în noaptea de 14 spre 15 septembrie 1830, „rușii cu generalul Muhanov în frunte având cu ei și pe hatmanul C. Paladi, deși cam comprometat și fără voia lui, au calcat casa lui Antohi Sion”, pe care „l-au dus la arest la hatmanul Paladi (casă acum a familiei Ghica, unde au șezut Cuza vodă în Iași” (Theodor Codrescu, *op. cit.*, XXIV, Iași, Tipografia „Buciumului Român”, 1895, p. 199-202; Gh. Duzinchevici, *Răscoalele din Moldova în anul 1831 împotriva Regulamentului Organic*, în „Revista arhivelor”, V, 1943, nr. 2, p. 352-353).

¹³⁹ Arhiva Istorică de Stat a Rusiei, Moscova, fond 438, dosar 79, f. 5 r. (document semnalat și tradus de Mihai Anatolii Ciobanu, căruia îi mulțumesc și cu această ocazie). Pentru acest fond arhivistic, vezi Mihai Anatolii Ciobanu, *Stagiul de documentare științifică la Moscova (I)*, în RI, serie nouă, tomul XXIX, 2018, nr. 3-4, p. 377-381. O altă caracterizare din epocă („în protocolul aflat în arhiva agenției din Iași”) este oarecum pe aceeași linie: „Constantin Palladi, Hetman, brave homme, mais superficiel, vain et sans capacité” (Iancu M. Codrescu, *Biblio-hronologie română*, în „Buciumul român”, I, 1875, p. 570, n. 1).

¹⁴⁰ Hurmuzaki, *Documente*, p. 355, nr. CCLXXIV. La 15/27 aprilie 1831, prin ordin de zi al lui Pavel Kiselev, se mulțumește celor implicați pentru progresele în funcționarea Miliției Naționale: „Convaincu que ce résultat doit être attribué à l’activité, au zèle et aux soins assidus des chefs chargés de l’organisation de la milice, je leur en témoigne mes sincères remerciements, et en particulier à M. le Colonel Makaroff, qui achèvera sans doute un ouvrage aussi heureusement commencé: à M. le Hetman C. Pallady Commandant la Garde indigène [...]” („Albina românească”, III, nr. 5, 16 aprilie 1831, Supliment). Pentru ordinul Sf. Ana, vezi Floricel Marinescu, Maria Radovici, *Personalități din Țara Românească și Moldova distinse cu decorații străine în primele șase decenii ale secolului al XIX-lea*, în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, 14-15, 1981-1982, p. 114-115.

¹⁴¹ Epidemia de holeră a debutat în Rusia în vara anului 1829 (la Orenburg) și s-a răspândit apoi spre vest, în Basarabia și Polonia, alertând autoritățile Principatelor, care la începutul lunii decembrie 1831 au instituit un cordon de carantină pe Prut, în vreme ce presa vremii („Albina românească” și „Curierul românesc”) publica sfaturi pentru combaterea bolii. Cu toate aceste măsuri, primele cazuri de infectare au fost semnalate în Moldova la începutul lui aprilie 1831, iar în lunile următoare epidemia s-a propagat cu virulență pe tot cuprinsul Principatului, Iași suferind cu precădere: „Mureau oamenii ca muștile și nu erau destui ciocli pentru a-i îngropa; serviciul medical era neputincios și cu desăvârșire neîndestulător. «Cine avea zile trăia, cine nu avea murea». Ieșul era pustiu, rămăsese numai sărăcimea, toți cei care dispuneau de mijloace fugise [...]. Părinți părăseau copiii zăcând de molimă, copiii lăsau pe părinți să moară fără de ajutor, frate pe frate nu primea, ci îi vorbea din depărtare” (Radu Rosetti, *Amintiri*, p. 91-92). Pentru epidemia de holeră din Moldova, care a durat din primăvara până în toamna anului 1831, vezi Gheorghe Brătescu, Paul Cernovodeanu, *Biciul holerei pe pământ românesc. O calamitate a vremurilor moderne*, București, Editura Academiei Române, 2002, p. 18-47; Sorin Grigoruță, *Iașii în vremea holerei (1831)*, în „Historia Urbana”, XXVI, 2018, p. 113-132.

1831¹⁴², fiind înmormântat, cu paradă militară, la biserica Sf. Sava din Iași. „Vrednicul patriot” a lăsat în urmă un elogios necrolog în „Albina românească”¹⁴³, o văduvă care nu a reușit, în două rânduri, să ajungă doamnă a Moldovei¹⁴⁴, copii din prima căsătorie care au risipit averea adunată de tatăl lor¹⁴⁵, amintiri

¹⁴² Viceconsulul francez din Iași, Charles Lagau, a părăsit capitala Moldovei în 30 mai, în ajun anunțându-se moartea hatmanului Paladi și a altor patru mari boieri ai țării (Hurmuzaki, *Documente*, XVII, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846)*, publicate de Nerva Hodoș, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1913, p. 250, nr. CCCXCIII; *ibidem*, XXI, 1942, p. 376, nr. CCXCII).

¹⁴³ Redăm integral anunțul publicat după moartea sa, o „cronică”, într-o pagină de gazetă, a unei vieți întregi: „Necrolog. Noaptea la 1 iunie au răposat în Eși hatmanul Moldovei, comandant Miliției Naționale, d. Costantin Paladi-Bogdan, în vârstă de 40 ani. Născut din caminariul Bogdan și Anastasia Paladi, din fragile tinerețe au primit o educație aleasă, pre lângă care sentimentile sale îl făcu întru adevăr vrednic de a sa învechită și strălucită familie. În cursul îndelungatei depărtări a părintelui seu, carele la 1827 au răposat la Roma, creșterea tânărului au luat-o buna sa, logofeteasa Elenna Paladi, de la care au moștenit cu însămnate averi și numele Paladi, ce au adaos cătră acel al părintelui seu. La 1815 s-au însoțit în întâia cununie cu domnița Ralo, fiica d. Scarlat Calimah vvd, cu carele, după acestuia mazilie, au și mers la Costandinopole, minit fiind a împărtași cu acesta soartea ce nefericită. Căci isbucnind tulburările Greciei anului 1821, răposatul, aproape fiind a însoți pe socrul seu la București, unde era rânduit domn, deodată s-au văzut cu acesta și toată a sa familie mânat la orașul Brusa din Asia în amară sclăvie, undi au petrecut pân-la 1826; acolo, între multe pătămiri, au perdut și pe socrul și pe soția sa de la care n-au rămas fii și fiice. Prin mijlocirea curților streine s-au învoit hatmanului Paladi înturnare în patrie, undi întru a doua cununie s-au însoțit cu d. Elisaveta, fiica vorn. Vasile Roset. Vara la 1829, guvernul i-au încredințat hătmănia țerei, însărcinându-l și cu organizația Miliției Naționale, spre a căria sporiu n-au lipsit a disvăli o statornică priință, pentru care au avut mângăere a fi în public lădat de ecs. sa d. prezidentul prin al seu ord-de-jur din 15 aprilie și mulțămit cu ordinul Sf. Annei clas al doile ce i-au hărăzit M. Sa împăratul, avgustul nostru protector. Mădulare fiind al Opșteștei Ecstraordinare Adunări, răposatul au arătat purure o vie părtinire pentru toate reformele îmbunătățitoare a patriei, a căroa roduri n-au putut gusta, răpit fiind de o crudă moarte și timpurie, ce au împlântat pe a sa familie și pe toți patrioții în adâncă întristare. La 1 iunie sara s-au făcut pomboasa îngropare cu toată țarimonia bisericească și paradă militară. Ecs. sale gheeneralii, d. pl.-prezident, d. viți-prezident, Bighidov [Begnidov] și Minceaki, înalta ofițerime a Rosiei și a Moldovei, boerii și cu numeros popor au dat acea de pe urmă cinste unui vrednic patriot. Măritoarele sale rămășițe s-au îngropat la biserica Sf. Savva, undi sf. sa părintele Sofronie, învățăatul nostru ierochirics, au rostit un pătrunzitoriu și frumos cuvânt plin de adivărate învățăături și zugrăvele a vieței răposatului, asupra căruia ușoară să-i fie țărâna” („Albina românească”, III, nr. 18, 4 iunie 1831, p. 71).

¹⁴⁴ Safta Paladi a cheltuit o sumă mare (11.862 de lei) pentru ceremonia de înmormântare (Silviu Văcaru, Pr. Andrei Carcea, *Un monument redescoperit. Biserica din satul Cilibiu*, Iași, Editura StudIS, 2023, p. 42, n. 104). După aproape un sfert de veac, văduva hatmanului simte nevoia să precizeze, într-o notă publicată în presă, că nu beneficiază de „pensie de stat”, deși „ca văduva hatmanului Constantin Paladi mi s-ar cuveni pensie potrivit cu rangul meu, însă, având a mea proprie avere, până amu nici prin gând nu mi-au trecut a face vreo asemenea cerere, căci, știind a mă mărgini în cheltuele, averea mea părintască îmi e de agiuns pentru întâmpinarea trebuințelor fără a alerga la agiutorul stăpânirei” („Gazeta de Moldavia”, anul XXVII, no. 41, joi 26 mai 1855, p. 159).

¹⁴⁵ Pentru averea sa imobiliară, vezi Zamfira Pungă, *Familia Palade în istoria modernă a românilor*, p. 147-202. Hatmanul a avut trei copii: Scarlat (mort în 1838), Alexandru (care susține un examen public de limba germană la Institutul de educație de la Miroslava („Albina românească”,

frumoase în memoria contemporanilor și a urmașilor¹⁴⁶, două portrete¹⁴⁷ (fig. 3, 4) și prezențe fugare în poemul *Călătoria dumnealui hatmanului Costandin Paladi la*

IV, nr. 62, 7 august 1832, p. 1), mort în 1842, și Lucia (căsătorită cu Nicolae Cantacuzino Pașcanu și apoi cu marchizul spaniol de Betmar), risipitoare de avere părintească, pe care condeii paharnicului Sion nu a iertat-o: „Că de la hatmanul Constantinică rămâind numai o fată Luțica, și foarte ră de muscă fiind, n-au găsit în toată Moldova, din toți feciorii de boieri, unul să o poată sătura” (Paharnicul Costandin Sion, *op. cit.*, p. 197). Administrarea averii hatmanului Paladi a fost încredințată unei epitropii, la inițiativa lui Kiselev: „L’interêt paternel que vous avez pris pour les orphelins du hatman Palladi, mort en 1831”, după cum arată Costachi Conachi într-o scrisoare către acesta (Al. Teodorescu, *Scrisori inedite ale lui C. Conachi către P. D. Kiselev*, în „Revista arhivelor”, VI, 1963, nr. 2, p. 255). Pentru problemele întâmpinate de epitropia care a administrat averea casei hatmanului Paladi, vezi *Analele parlamentare ale României*, tomul III, partea a II-a, București, Imprimeria Statului, 1893, p. 48, 53, 54, 365-367; Paul Păltănea, *Neamul logofătului Costache Conachi*, București, Editura Albatros, 2001, p. 161: Costache Conachi, membru al epitropiei, era reclamat domniei, la 28 noiembrie 1838, că lucrează „împotriva praviilor și a poroncilor Înălțimii Voastre”, ținând toată averea „clironomilor”; din această cauză, cei pe care îi aveau în grijă sunt „lipsiți de trebuincioasa cheltuială”. Epitropia casei răposatului hatman a avut mai multe procese, unul fiind cu fostul domn Ioan Sandu Sturza pentru datoria de bani a acestuia către clironomi, în care a intervenit consulatul Rusiei, în septembrie 1837 (Hurmuzaki, *Documente*, Suplement I, vol. IV (1802-1849), documente adunate, coordonate și publicate de D. A. Sturdza, D. C. Sturdza și Octavian Lugoșianu, București, Stabilimentul Grafic I. V. Socec, 1891, p. 124-125, nr. XCII, p. 127, nr. XCVI, p. 130, nr. CI). Conachi este dezamăgit de atitudinea „colegilor” de epitropie, care l-au reclamat: „Nemulțămirea și necunoștința este ce mai veninoasă mușcătură, nu a șarpelui, ce a omului, mai ales când să face asupra unui nevinovat” (AN-Iași, Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 150/1832-1840, f. 13 r.). Averea lăsată urmașilor era impresionantă, mai ales în ceea ce privește moșiile: Căbujii (ținutul Suceava), Valea Sacă, Fundul, Hârja și Grozăștii (ținutul Bacău), Ciorăștii, Priponeștii și Ghidigenii (ținutul Tutova), Bivolul lui Palade (ținutul Dorohoi), Totoiești, Ierghiceni și Odaia Schinoasa (ținutul Hârlău), Gura Sârcăi, Popeștii, Mădârjacul și Holmul (ținutul Cărligătura), Bădeuții, Stânca și Lețcanii Vechi (ținutul Iași); vezi *Catagrafia fiscală a Moldovei din anul 1831*, editată de Corneliu Istrati, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p. 79, 102-104, 135, 136, 159, 171, 177, 178, 182, 186.

¹⁴⁶ Nu se poate pune la îndoială sinceritatea vorbelor lui Dimitrie Ghițescu, tânăr înrolat la 17 ani în Miliție, după moartea hatmanului său: „Întorcându-ne armata la lagăr la Hulboca, eram cu toții triști și mâhniți. Unii din noi plângeam pe drum pentru că pierdusem un adevărat părinte ce era iubit și stimat cu cel mai mare respect de toți: boierime, negustori și pot zice mai din toate treptele populației ieșene, cum îl tânguia și-l plângea, fiind unul dintre boierii cei mai buni și milostivi, om pe care țara a pierdut printr-însul mult; căci de trăia, nu mai era Mihalache Sturza domn, ci desigur Constantinică Pălăduță, ca cel ce era iubit și stimat până și de străini. Dar din nefericire prin moartea sa toate s-au stins, căci de venia el domn n-ar fi trecut peste țară atâta nenorocire, ca în vremea domniei lui Sturza vodă” (A. D. Xenopol, *Din amintirile unui boier moldovean*, p. 1007). Cucoanele Iașilor aveau, se pare, o mare admirație pentru hatman: „Pe timpul său, Constantinică Paladi, de un fizic plăcut, era considerat lionul Iașului; sumețit în avere, sumețit în marele nume de familie, devenisă de o întrepideță rară în toate acțiunile sale private, încât mai nu erau zebrele la ferești și încuitori la uși carele să nu se sferme când el se prezenta undeva. Cuconițele de orice color social, îl numeau cu epitetul de *înger terestru*”, ieșind și un cântecel despre toate acestea: „Ghinarariu Pălăduță / De când s-o ghinărărit, / Multe fete-o-nbătrânit / Și neveste-o-nvăduvit” (Iancu M. Codrescu, *Bibliohronologie română*, p. 570).

¹⁴⁷ Pictorul Constantin Lecca, cumnatul lui Iordache Drăghici (*Familii boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, VI, *Dabija – Exarhu*,

feredeile Borsăcului, de Daniil Scavinschi¹⁴⁸, sau în romanul târziu al lui Victor Eftimiu, *Pe urmele zimbrului*¹⁴⁹.

coordonator și coautor Mihai Dim. Sturdza, București, Editura Corint Books, 2017, p. 205), în călătoria sa prin Valahia și Moldova din anii 1830-1831, a realizat câteva portrete ale notabilităților moldave, printre care și al „generalului” Costandinică Paladi. Vezi Adrian-Silvan Ionescu, *Stiluri în podoaba capilară din România modernă, 1790-1920*, în „Muzeul Național”, XVIII, 2006, fig. 34 (în grupajul de planșe dintre p. 74 și 75); Sorin Iftimi, *Portretul principelui Sârb Miloš Obrenović, de Josef August Schöeffl (1835)*, în CI, serie nouă, XXX-XXXI, 2011-2012, p. 127, 148, fig. 8; Adrian-Silvan Ionescu, *Un caiet de schițe cu portrete militare de Constantin Lecca*, în SCIA, Artă plastică, serie nouă, tomul 5 (49), 2015, p. 125-126, n. 24, 131, 134, 135 – fig. 18-19; Sorin Iftimi, *Portrete de șevalet ale familiei Catargiu din Moldova secolului XIX (I)*, în CI, serie nouă, XXXV, 2016, p. 219.

¹⁴⁸ „Marele hatman Costantin Bogdan Palade / Porni cu câțiva tovarăși ca mai vesel să se scalde. / Toți acestui drum tovarăși: lângă cocoana Săftița / Fu aga Gheorghii Costachi cu cocoana Frăsinița, / Zmaranda Balș, doctorul Carl și cu Milu Vasălică” (Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc*, III, Viena, 1862, p. 397-402 (fragment, cu titlul *Călătoria la Borsec*); Costache Negruzzi, *Daniil Scavinschi*, în „Curier de ambe sexe”, periodul II (*De la 1838 până la 1840*), a doua ediție, București, Tipografia Heliade și Asociația, 1862, p. 43-50 (fragmente comentate); Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești, B.A.R., 1-1600*, I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 107, nr. 423 (*Călătoria dumnealui hatmanului Costandin Paladi la feredeile Borsăcului. 1828, august 30*, într-un miscelaneu din secolul al XIX-lea). Poemul este o „descriere cu pretenții de glumă”, versuri „de ridiculă prosă” (N. Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea*, I, București, Institutul de Arte Grafice „Minerva”, 1907, p. 49), un „poem construit, după modelul poeziei neoclasice, din lungi descripții cu reminiscențe livrești, mitologice, din pasaje de idilă bucolică gesseneriană și litografie pastorală și din relatarea prozaică, amănunțită, a tuturor întâmplărilor” (*Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei RSR, 1979, p. 770), sau „o replică burlescă [...] la un canon ajuns să se autoparodieze în amurgul baroc al secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea” (Mircea Anghelescu, *Lâna de aur. Călătorii și călătoriile în literatura română*, București, Editura Cartea Românească, 2015, p. 31).

¹⁴⁹ „Roman de aventuri mixat cu unul amoros, cu o atmosferă și un ritm ce dau lecturii farmec și cursivitate” (Mihai Ignat, *O istorie antropomică a romanului românesc*, II (1946-2000), Brașov, Editura Universității Transilvania, 2019, p. 39), *Pe urmele zimbrului* a apărut în trei ediții: ediția-foileton a revistei „Știință și tehnică”, 1957, nr. 37-42; Editura Tineretului, 1964; *Opere*, XVI, București, Editura Minerva, 1987. Personajul hatmanului Paladi este „construit” din referințele celorlalte personaje: „Prin același informator, care vorbea mai mult prin insinuări decât prin afirmări, Gaston află că boierul moldovean propus în 1824 la domnie nu fusese actualul gospodar, ci hatmanul Constantin Paladi, care a murit de-o moarte suspectă, în ajunul alegerii”; „Dar am fost înlăturat prin candidatura hatmanului Paladi. Hatmanul Paladi a murit de-o moarte ciudată, în preajma alegerii de domnitor, și, deodată, în lupta dintre Rosettești și Paladi, s-a ivit și Mihail Sturdza. Cel de Sus m-a ferit de soarta bietului hatman. Aș fi fost otrăvit eu, în locul lui”; „Mihalache Sturdza, care vâna domnia, își părăsi nevasta ca să se însoare cu Smaranda, fata lui Vogoride. Acesta avea mare trecere la Stambul și putea să-l ajute pe ambițiosul tânăr să se facă gospodar. Ambițioasă și ea, Elisafta se mărită cu hatmanul Costandinică Paladi, un alt candidat la scaunul Moldovei. Precum știm, hatmanul era cât p-aci s-ajungă domn dacă, înainte de alegere, n-ar fi murit de-o moarte grabnică, ciudată. Gurile rele spun că... Dar cine stă s-asculte gurile rele?”; „Ce-și închipuia dumneaei, Elisafta, sora lui Arkip, că dacă s-a măritat cu doi candidați la domnie, cu Mihalache Sturdza și apoi cu Costandinică Paladi, a și fost doamnă de două ori?” (citate din ediția 1987, p. 69, 124, 162, 204).

Fig. 3. Hatmanul Constantin Paladi-Bogdan (crochiu al pictorului Constantin Lecca, 1830-1831).

Sursa: BAR, AD I 13/13;
schiță într-un caiet de desen, 23 × 17,3 cm.

Fig. 4. Hatmanul Constantin Paladi-Bogdan (litografie a pictorului Constantin Lecca, 1831).

Sursa: Adrian-Silvan Ionescu, *Stiluri în podoaba capilară din România modernă, 1790-1920*, în „Muzeul Național”, XVIII, 2006, fig. 34 (în grupajul de planșe dintre p. 74 și 75).

Poate că nicio altă caracterizare nu surprinde mai bine caracterul hatmanului Constantin Paladi decât cea a lui Anghel Valli (Ange Bally)¹⁵⁰, oferită „ca informație guvernului rusesc”¹⁵¹:

¹⁵⁰ Sunt puține date certe despre Anghel Valli. După cum știa Gh. Bezviconi, „poate el este consilierul titular Anghel Valli, judecător la Hotin la 1837-1840, identic cu cămărarul Anghel Valli, posesorul moșiei Blăgești din ținutul Bacău, acel agent diplomatic despre care scrie și prințul N. Sutzko, prezentându-l ca pe o fire destul de fină, ca să sesizeze unele trăsături și caracterul boierilor contemporani ai Moldovei, pe care îi vizita”. La rândul său, Alexandru Hăjdău (1811-1898) notează: „Bally Anghel, moșier, doctor în jurisprudență și cavalier; a învățat în Italia și în Franța, cunoaște greaca veche și elina, latina, germana, franceza, italiana și moldoveneasca” (Maria Danilov, *O istorie a Basarabiei de Ange Bally. Inventarierea surselor (primele trei decenii ale sec. XIX)*, în *Studii de arhondologie și genealogie*, I, coordonator Sergiu Bacalov, Chișinău, Tipografia „Bons Offices”, 2013, p. 100-102; idem, *Manuscrisul basarabean al lui Ange Bally în contextul unei epoci de cenzură (secolul al XIX-lea)*, în *Istorie și cultură. În onoare academician Andrei Eșanu*, coordonatori Gheorghe Cojocaru, Igor Cereteu, Chișinău, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, 2018, p. 497-499). Paharnicul Costandin Sion îl știe ca un „pripășit” în Moldova în vremea domnului Mihail Sturdza și apropiat de Nicolae Sutu (*op. cit.*, p. 51), iar C. Gane nu are încredere în „judecata” lui Valli despre hatmanul Paladi: „Constantin hatmanul era un om foarte deosebit și mai ales foarte popular. Toată lumea îl cunoștea și toată lumea îl iubea. Anghel Valli e singurul om care-l vorbește de rău, dar el l-a cunoscut pe Palladi în tinerețe și judecata lui nu corespunde cu a nici unui alt om care, mai pe larg sau în treacăt, a vorbit în amintiri sau aiurea de popularul mare hatman Constantinică” (C. Gane, *op. cit.*, III, p. 120).

¹⁵¹ *Memoriile Principelui Nicolae Sutu*, p. 138.

Marele hatman Constantin Paladi: copleșit de excese de fericire și de nefericire și de trecerea prea bruscă de la o stare la alta; una l-a marcat de acea suficiență, de acea ușurătate pe care o dobândești huzurind în bogăție, în măreție, în putere; cealaltă i-a dat timiditatea, nesiguranța, păreri schimbătoare și senzația că se află adesea în nenorocire. Din aceste pricini *e unul din acele caractere nedefinite* [s.n., M.-C.A.], ce aproape nu pot fi judecate, incapabil să facă bine sau rău, în care simplitatea, bunătatea moldovenească vin în contrast cu puțină grosolanie vicleană, cu maliția grecilor ganarioți, pe care totuși nu-i trece prin minte s-o folosească. Cu purtări blânde și defel înclinat spre rău, neavând altă știință decât pe cea a micilor bârfeli, trâncăneli și anecdote ale zilei și despre ceea ce gândește sau plănuiește unul sau altul¹⁵².

În cele din urmă, se poate spune că împlinirea carierei sale a stat sub semnul lui „ar fi fost”, al unui condițional neîmplinit¹⁵³.

Concluzii

Biografia lui Constantin Paladi se poate împărți în trei perioade, în fiecare dintre acestea hatmanul acționând pentru accederea într-o poziție în elita politică la care îi dădea dreptul moștenirea materială și simbolică, de statut social, a familiilor Bogdan și Paladi. Intrat prin căsătorie în „casa” Callimachi, tânărul Paladi s-a integrat competiției interne pentru putere în cadrul mai larg al specificului guvernării otomane la începutul secolului al XIX-lea, în care „actorul” politic individual își baza strategia personală pe relațiile de familie și de „clan”, integrate rețelelor constituite în spațiul sud-est european și legăturilor cu mediul politic otoman și/sau rusesc. În perioada exilului anatolian, preocupările sale s-au axat pe intervențiile pentru întoarcerea în țară, administrarea de la distanță a averii, dar mai ales cultivarea noilor cercuri de putere de la Poartă, unde politica imperială se așeza pe alte principii de guvernare. Exilul a reprezentat, așadar, o cezură a carierei, dar și prilejul pentru oportunități politice bazate pe integrarea în noile rețele „neofanariote”. Lipsa hatmanului Paladi din Moldova, în anii când lupta politică internă a condus la delimitarea clară a taberelor, a fost un factor care i-a îngreunat revenirea în prim-planul jocului pentru putere. Cu toate acestea, scurta sa activitate în aparatul de stat și poziționarea în raport cu factorii de putere l-au impus contemporanilor ca o soluție pentru domnia Moldovei, neîmplinită din pricina morții în anul 1831. „Povestea” hatmanului Constantin Paladi-Bogdan, aflat între două familii, două lumi, două epoci, este una despre vechi familii boierești, rețele de putere, „accidente” biografice care schimbă accente, modifică traiectorii politice și oferă noi oportunități.

¹⁵² *Ibidem*, p. 141.

¹⁵³ „Hatmanul Constantinică Paladi se bucura de simpatia obștească, căci era de caracter deschis, de fire bărbătească și pe atât de neinteresat și de generos, pe cât Mihai Sturdza era zgârcit și lacom. [...] Era departe de a poseda cultura și însușirile de ocârmuitor și de barbat de stat cu totul excepționale ale rivalului său, cu bună samă însă că domnia lui *ar fi fost* mult mai puțin coruptă și demoralizatoare decât cea a lui Sturdza, cel puțin exemplul venalității nu *ar fi venit* de sus” [s.n., M.-C.A.] (Radu Rosetti, *Amințiri*, p. 112).

**An “Undefined Character” in a Changing Society:
The Hetman Constantin Paladi-Bogdan († 1831)**

(Abstract)

Keywords: Constantin Paladi-Bogdan; Moldavia; early 19th century; political career; patronage networks.

Contemporaries evaluated the personal qualities of the hetman Constantin Paladi-Bogdan nearly unanimously. Paladi’s depictions in the reports of the representatives of Imperial Russia, towards the end of the 1820^s, reveal a character who was looked upon favorably by the imperial court in the context of the political strategies and combinations imagined for Moldavia. The more nuanced opinions of his compatriots allow the hetman to be labeled as an “undefined character”. This study aims to analyze how the biographical background and the course of events shaped the personality of Constantin Paladi-Bogdan, a prominent member of Moldavia’s elite. I also discuss how certain favorable circumstances propelled him to the position of a possible option for the throne of Moldavia. On the one hand, the archival documents allow for a diachronic analysis of how the Paladi family built over time its connections with some political and financial circles in Constantinople and St. Petersburg. On the other hand, looking at Constantin Paladi’s correspondence provides relevant insights into how the hetman adapts and comes to terms with this period in between the “old Phanar” and the world of the “neophanariots”. My paper also aims to reconstruct the local and regional patronage networks in a changing institutional landscape.